

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 5 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Заява Президента України В. Зеленського 3

Аналітика

Політичні акценти

Закіров М.

Суперечності в ЄС у контексті російсько-української війни.....5

Тарасенко Н.

Війна США та Ізраїлю проти Ірану:

вплив на Україну в оцінках експертів.....11

Потіха А.

Перспективи вступу України до Європейського Союзу

в поточних реаліях: оцінки експертів і заяви політиків.....22

Аулін О.

Наслідки посилення альянсу КВІР – Кум в Ірані: оцінки експертів...29

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	36
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	41
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	51

Коротко про головне

Заява Президента України В. Зеленського

Заява Президента України під час спільного з Прем'єр-міністром Нідерландів спілкування із журналістами

«Шановні присутні!

Шановний пане Прем'єр-міністре, шановні журналісти, шановні гості!

Сьогодні ми вітаємо в Україні Прем'єр-міністра Нідерландів, і я вдячний, що цей візит такий важливий і такий символічний – майже одразу в Україну після початку, Робе, вашої роботи на чолі нового уряду. Перший візит – у Брюссель, другий – у Київ, і це свідчить про те, що Нідерланди продовжать бути захисником об'єднаної демократичної Європи, захисником нормального життя і що Україна є в пріоритеті. Ми дуже за це вдячні.

Нідерланди підтримують нас від перших днів цієї війни та в багатьох вимірах. Це й оборонна підтримка, і допомога нашій енергетиці. Ми сьогодні говорили про енергетику з Робом. І підготовку до наступного сезону. Підтримка санкцій проти Росії, також політична підтримка для України. І ми особливо цінуємо вашу роботу в справедливості – у притягненні до відповідальності всіх російських воєнних злочинців і самої Росії за цю абсолютно неспровоковану, загарбницьку агресію. Саме в Нідерландах триває робота для створення трибуналу за агресію Росії, і ми розраховуємо, що цього року трибунал організаційно вже буде підготовлений. Сьогодні ми з Прем'єр-міністром устигли обговорити фактично всі ці аспекти, і ми обговорили багато двосторонніх аспектів, і дуже, до речі, предметно.

Дякую, що Нідерланди продовжать підтримувати нашу оборону. Я поінформував пана Прем'єр-міністра про ситуацію, яка в нас є, і про російські атаки, які жодного дня не припиняються. Тому ми потребуємо стабільної, стійкої підтримки щодня, поки триває ця війна. Нідерланди демонструють саме такий приклад підтримки, який працює найбільш ефективно. Це прогнозований щорічний обсяг, і ми вдячні за те рішення – 3 млрд євро щороку. Дякуємо за це.

Також Нідерланди інвестують у програму “PURL”, яка є критичною для нас і дає змогу купувати ракети для ППО. Безумовно, передусім це РАС-2, РАС-3. І це безальтернативно на сьогодні для нас: Україна може отримати хоча б мінімально необхідний обсяг ракет для “петріотів”, які захищають нас від російської балістики. Важливо, що разом з Нідерландами виробляємо зброю. Ми почали й обов'язково будемо цю спільну роботу продовжувати, ми будемо збільшувати це. Зокрема, це передбачено й спільною заявою, яку ми сьогодні ухвалили між нашими державами. І предметно це обговорили на зустрічі: інвестиції, можливі ліцензії, обсяги виробництва – все, що є сьогодні в пріоритеті.

Також минулого тижня на фронті в Дружківці був цілком конкретний запит від наших військових щодо радарів – я не буду йти зараз у деталі, але вони дуже нам потрібні. І це те, що допомагає в захисті, саме в захисті воїна. І це такий виклик, це болюче дуже питання. Саме Нідерланди – одна з країн, які виробляють найкращі такі радари, і сьогодні ми обговорили, зокрема, цей запит. Я передав Прем'єр-міністру запит від наших Збройних сил.

Звісно, ми детально говорили про виклики через війну на Близькому Сході. Ми розуміємо, що відбувається, яка там війна. Ми обговорювали деякі деталі щодо ударів по країнах Затоки. Розраховуємо, що будемо координуватись. І ви знаєте, що ми у Європі координуємось також із деякими державами, щоб інтереси Європи були забезпечені й щоб дестабілізація навколо Ірану не призвела до збільшення проблем у Європі.

Україна вже почала робити свій внесок у цей напрям – у стабілізацію. Як ви всі вже знаєте, країни регіону та Сполучені Штати звернулись до України по підтримку, і ми надамо їм необхідні засоби, безумовно передусім експертизу – досвід наших військових – для захисту від “шахедів”, від крилатих ракет тощо. Але важливо, щоб цей приклад звернення США, а також країн Затоки до України все ж таки став поштовхом і для Європи, для інших наших партнерів – поштовхом, щоб реалізувати те, що необхідно для спільної безпеки саме на нашому континенті. Так само як Близькому Сходу, Європі потрібне посилення оборони. Ми бачимо з вами, скільки на Близькому Сході, до речі, було і різних систем ППО, включаючи “петріоти”, але цього недостатньо в сучасних атаках, у сучасних технологіях. Тому Україна має експертизу, має досвід. Усі країни визнають, до речі, що це найбільший досвід на сьогодні, і ми маємо відповідні виробництва. Маємо поширювати весь цей досвід на наших близьких друзів та партнерів у Європі.

І ще кілька речей. Говорили з паном Прем'єр-міністром про протидію російським нафтовим танкерам – тіньовому флоту. Це дуже актуальна тема. Російська війна прямо залежить від здатності Путіна заробляти на нафті. Саме тому так важливо, щоб європейські держави зупинили рух танкерів із російською нафтою, яких досі багато у європейських морях. Знаю, що Нідерланди розробляють відповідні кроки. Може, це будуть законодавчі зміни. Тим не менш ми повинні робити будь-які кроки, щоб блокувати та конфісковувати тіньовий танкерний флот і нафту. Важливо, щоб це запрацювало. Ми говорили про це також із Францією, з іншими державами, з Єврокомісією – потрібні такі рішення. Так само як і санкції проти Росії – 20-й пакет санкцій потрібен. Ми дуже надіємось, що партнери зможуть його розблокувати.

І ще я вдячний Нідерландам за підтримку в питанні про стійку фінансову гарантію безпеки для України – про 90 млрд євро на два роки. Ми сьогодні піднімали це питання з Робом. Це безальтернативна підтримка для нас, і від неї прямо залежить, скільки життів нам вдасться захистити від російських ударів. Важливо, що з абсолютною більшістю Європи працюємо і по цьому

питанню дуже конструктивно. Важливо, щоб усі країни нас підтримували в цьому. Дякую ще раз, Робе, за такий пріоритет у вашій дипломатичній роботі, за ваш візит. You are very welcomed. Thank you so much.

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 8.03).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Суперечності в ЄС у контексті російсько-української війни

Одним з побічних, але важливих наслідків поточної російсько-української війни є виявлення глибоких суперечностей усередині ЄС. Ставлення окремих країн до ситуації, ступінь залученості в проблеми допомоги Україні, готовність до активних дій, рішучість як окремих політиків, так і урядів у цілому та багато інших чинників підкреслили наявні проблеми як усередині європейських країн, так і в міждержавних відносинах. Більше того, загострення безпекової ситуації на континенті, що потребує невідкладних значних зусиль і непростих рішень, яскраво продемонструвало, що європейська єдність й узгодженість рішень не пройшли перевірку. Ідеться навіть не про різне ставлення до російсько-української війни чи допомоги Україні. Навіть ставлення до загрози перебуває в прямій залежності від особистих відносин окремих лідерів з Кремлем або відстані від кордонів РФ. У таких умовах у багатьох спостерігачів і політиків виникає питання щодо спроможності НАТО виступити злагоджено й рішуче єдиним фронтом у випадку відкритої агресії. Перший тиждень березня лише яскравіше підкреслив наявні відмінності в політиці окремих європейських країн і знову дав змогу оцінити, наскільки протилежними є позиції членів ЄС, який до цього здебільшого виглядав як союз однодумців.

Важливою подією став візит до України Прем'єр-міністра Нідерландів Р. Єттена, який приїхав до України вперше після призначення на посаду кілька тижнів тому. Тридцяти восьмирічний Р. Єттен очолив уряд Нідерландів 23 лютого 2026 р. після того, як король затвердив новий склад кабінету. Він став наймолодшим прем'єр-міністром в історії країни. Він також став першим відкритим гомосексуальним Прем'єр-міністром Нідерландів. Р. Єттен є лідером партії Демократи 66 (D66), раніше обіймав посади міністра клімату та енергетичної політики, а також першого віцепрем'єр-міністра. Перший візит нового очільника нідерландського уряду саме до Києва підкреслює незмінність курсу Гааги на підтримку України у війні проти російської агресії

(URL: <https://kyiv.news/kyiv-mizhnarodnyi/premier-niderlandy-jetten-sofia-kyivska>).

Новий уряд Нідерландів пообіцяв повну підтримку Україні, про це йшлося в його оприлюдненій програмі. У розмові з AFP Р. Єттен виключив можливість переговорів з Росією щодо війни в Україні, оскільки наразі «немає ознак» того, що Москва хоче закінчити війну в Україні. «І доки агресія триватиме, ми продовжуватимемо підтримувати український народ», – наголосив він. Від початку російського повномасштабного вторгнення Нідерланди підтримують Україну, зокрема надаючи боєприпаси, літаки F-16 та зенітні системи. Нідерланди також проводять навчання українських військовослужбовців (URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/news-premier-niderlandiv-kyiv/33698797.html>).

Отже, своїм візитом до України новий Прем'єр-міністр Нідерландів Р. Єттен підтвердив наміри своєї країни продовжувати підтримку нашої країни. Слід зауважити, що Нідерланди перебувають серед країн, які здійснюють найбільш послідовну й рішучу підтримку Україні практично з перших днів широкомасштабного вторгнення російських військ. Саме активна позиція Нідерландів стала вагомим фактором позитивного рішення щодо надання Україні літаків F-16. Особисті заяви високого гостя щодо продовження підтримки свідчать про наступність політики Нідерландів і відкривають можливості подальшої та, можливо, ще й розширеної співпраці.

Прем'єр-міністр Нідерландів Р. Єттен 8 березня відвідав подвір'я на вул. В. Кучера на Борщагівці. Саме там російська ракета знищила цілий під'їзд під час обстрілів. Стоячи серед посічених будівель, гість відчув глибоке страждання від агресії Росії. «Нідерланди продовжують твердо підтримувати Україну та щоденну боротьбу українців проти російської агресії. Вони борються не лише за свою свободу, а й свободу Європи», – заявив Прем'єр. Йому також організували зустріч з українськими рятувальниками, які виїжджають на місця прильотів. Нещодавно, 28 лютого, до Києва з першими візитами приїздили міністр закордонних справ Нідерландів Т. Берендсен і віцепрем'єр-міністр оборони Д. Єшільгоз-Зегеріус. Вони запевнили Україну в підтримці створення спецтрибуналу щодо злочину агресії РФ (URL: <https://engage.org.ua/premier-niderlandiv-ietten-u-kyievi-persha-vizyt-i-slova-pidtrymky>).

Візит до Національного заповідника «Софія Київська» став не просто культурною програмою, а важливим символічним жестом. Під час англomовної екскурсії Прем'єр-міністр ознайомився з історією собору, визначної пам'ятки архітектури XI ст. Візит став нагодою для розмови про спільні європейські цінності й культурні зв'язки, що поєднують Україну та Нідерланди. На згадку про перебування в Софії Київській перший заступник генерального директора заповідника В. Кириленко подарував Р. Єттену видання про архітектурні пам'ятки, що входять до складу заповідника. Наприкінці зустрічі Прем'єр-міністр залишив запис у Книзі почесних гостей

та дав інтерв'ю нідерландським медіа (URL: <https://kyiv.news/kyiv-mizhnarodnyi/premier-niderlandy-jetten-sofia-kyivska>).

Р. Єттен разом із Президентом В. Зеленським відвідали Стіну пам'яті в Києві, щоб віддати шану українським воїнам, які віддали своє життя за свободу й незалежність України. «Пам'ятаємо й шануємо подвиг наших героїв – усіх, хто став на захист України та віддав своє життя в цій боротьбі за незалежність», – зазначив В. Зеленський (URL: <https://kyiv.news/kyiv-mizhnarodnyi/premier-niderlandy-jetten-sofia-kyivska>).

Візит Прем'єр-міністра Нідерландів до видатної пам'ятки української історії, вшанування полеглих героїв, зустріч із рятувальниками стали важливим підтвердженням непохитної позиції Р. Єттена. У свій перший день на посаді Прем'єр-міністра Р. Єттен зателефонував Президенту В. Зеленському, щоб запевнити, що Україна може розраховувати на постійну підтримку Нідерландів, оскільки безпека України є частиною безпеки всієї Європи. Офіційний візит новопризначеного Прем'єр-міністра Нідерландів засвідчив міцну співпрацю двох країн і незмінну підтримку Нідерландів. Міністр закордонних справ А. Сибіга заявив, що Нідерланди гарантують Україні щонайменше 3 млрд євро щорічної підтримки до 2029 р. Прем'єр-міністр Р. Єттен запевнив, що підтримка України залишиться важливим пріоритетом для його уряду, включаючи оборонну підтримку, допомогу енергетиці та підтримку санкцій проти Росії (URL: <https://kyiv.news/kyiv-mizhnarodnyi/premier-niderlandy-jetten-sofia-kyivska>).

Крім того, під час зустрічі обговорювалося широке коло питань, які стосуються розвитку відносин України з ЄС і співробітництва в гуманітарній та правовій сферах. Зокрема, в інтерв'ю для «Європейської правди» Прем'єр-міністр Р. Єттен зауважив, що Нідерланди можуть відіграти важливу роль у забезпеченні правосуддя, яке має відбутися, щойно війна завершиться. «Тому сьогодні я в Києві спілкувався не лише з Президентом і Прем'єр-міністром, а й з багатьма українцями, та зможу привезти до своєї країни історії про страждання, про героїзм українського народу. Сподіваюся, вони допоможуть надихнути людей у моїй країні на підтримку України та допомогти їм зрозуміти, чому мій уряд продовжуватиме підтримувати вас», – підкреслив Р. Єттен (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2026/03/9/7232803>).

Одним з найбільш важливих питань залишається перспектива європейської інтеграції України. У тій чи іншій мірі значна частина країн членів ЄС має певні застереження щодо цього питання. Цілком очікувано під час візиту очільника уряду Нідерландів до Києва ці питання також піднімалися. Зокрема, в інтерв'ю для «Європейської правди» Прем'єр-міністр Р. Єттен наголосив: «...Майбутнє України – у Європі. Реформи, які український уряд уже втілює протягом останніх років, є дуже важливими кроками. Але ще багато роботи попереду. Якщо Україна продовжить рухатися шляхом реформ, то і Європейський Союз зможе рухатися до вступу вашої

країни. У коаліційній угоді уряду, який я очолюю, ми зазначили, що це є також геополітичним питанням. Це – частина нового світового порядку. Європа повинна подумати про те, що являє собою європейська родина. На думку мого уряду, це означає – ЄС з Україною. Але ваше приєднання має йти пліч-о-пліч із необхідними реформами. Це необхідно й для того, щоб усі держави-члени ЄС погодилися на вступ України (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2026/03/9/7232803>).

Аналіз візиту, обговорюваних питань і заяв сторін свідчить про надзвичайну багатогранність та багатшаровість події, яка вийшла за межі формальної зустрічі нового глави уряду однієї з найпошлідовніших країн-партнерів України. По суті, це була демонстрація нової моделі відносин між Києвом і Європою: не лише «донор – отримувач», а співтворці спільної оборони, спільного виробництва зброї, спільної енергетичної стійкості, спільної системи відповідальності для Росії. Саме так цей візит подали і в Офісі Президента, і в спільній декларації двох країн, і в матеріалах Reuters про переговори в Києві (URL: <https://vchasno.org.ua/ukraine/vid-dopomohy-do-spilnoi-bezpeky-shcho-oznachaie-vizyt-prem-iera-niderlandiv-do-kyieva-dlia-ukrainy-i-uevropy>).

Останнім часом спостерігачі дедалі більше говорять не лише про набуття Україною суб'єктності в питаннях забезпечення стабільності й безпеки на європейському континенті. На думку експертів, ідеться про істотне розширення спектра взаємовідносин і співробітництва України з ЄС у цілому та на рівні міждержавних відносин з країнами Європи. Причому співпраця має стійку тенденцію до розширення як номенклатури, так і галузей економіки. Провідну роль беззаперечно відіграє сфера безпеки, однак й інші також демонструють вагомі перспективи зростання.

Зокрема, В. Зеленський говорить не тільки мовою подяки, а мовою конкретних інструментів: щорічний обсяг підтримки, PURL, ракети PAC-2 і PAC-3, спільне виробництво, ліцензії, радары, енергетична підготовка до наступного сезону, санкції, тіньовий флот, трибунал, а також українська експертиза з боротьби проти «шахедів». Тобто безпосередня «рамка розмови» вже інша: Україна не просто просить ресурси, вона пропонує Європі власний досвід як елемент континентальної безпеки. І саме це робить зустріч із Прем'єром Нідерландів політично значущою далеко за межами двосторонніх відносин (URL: <https://vchasno.org.ua/ukraine/vid-dopomohy-do-spilnoi-bezpeky-shcho-oznachaie-vizyt-prem-iera-niderlandiv-do-kyieva-dlia-ukrainy-i-uevropy>).

Проте в контексті взаємовідносин Україна – ЄС спостерігачі звертають увагу на істотне загострення ситуації на Близькому Сході, ключову роль у якому відіграє військова операція США та Ізраїлю проти Ірану. На думку експертів, ці події можуть певною мірою вплинути на ступінь уваги до російсько-української війни. У цьому контексті візит Прем'єр-міністра Р. Єттена разом з практичною стороною має і важливе символічне значення.

Перший візит Р. Єттена після Брюсселю – саме до України. У заяві Президента це подано як доказ того, що Нідерланди розглядають Україну не як периферійний сюжет, а як один із пріоритетів європейської політики безпеки. У спільній декларації сторони прямо зафіксували, що безпека України є невід’ємною від безпеки всієї Європи, а стабільність континенту неможлива без тривалої стійкості України. Це важлива формула: вона переводить українське питання з площини солідарності в площину стратегічної необхідності. Для Києва це особливо цінно сьогодні, коли Європа одночасно живе в кількох кризах: війна Росії проти України, загострення на Близькому Сході, тиск на ринки енергоносіїв, дискусії довкола нових пакетів допомоги та санкцій. На цьому тлі візит очільника уряду Нідерландів мав показати: навіть коли глобальна увага розсіюється, Україна не зникає з політичного фокусу. Ба більше, вона стає ще важливішою, бо накопичила той воєнний і технологічний досвід, який тепер потрібен і безпосередньо партнерам (URL: <https://vchasno.org.ua/ukraine/vid-dopomohy-do-spilnoi-bezpeky-shcho-oznachaie-vizyt-prem-iera-niderlandiv-do-kyieva-dlia-ukrainy-i-uevropy>).

Слід підкреслити, що разом із беззаперечним значенням України для забезпечення безпеки на європейському континенті наша країна вже виходить як рівноправний партнер на світову арену. І виходить не просто як партнер, а як власник унікального досвіду й технологій, потребу в яких відчули не лише європейські країни, а й США та найбагатші країни світу – країни Перської затоки. Зокрема, Президент України В. Зеленський повідомив, що Україна отримала 11 запитів від країн-сусідів Ірану, європейських держав та США про підтримку в протидії іранським дронам. «Чітка зацікавленість в українському досвіді захисту життя, відповідних перехоплювачах, системах РЕБ, тренуванні. Україна готова реагувати позитивно на запити тих, хто допомагає нам самим захищати життя українців та незалежність України. На частину запитів ми вже відповіли конкретними рішеннями, конкретною підтримкою», – повідомив В. Зеленський у соцмережах. «Ми говорили і про спільний захист від дронів та ракет, і про знищення відповідних виробництв режимів-агресорів – виробництв зброї, яка використовується в тому числі зараз в ударах. Кожен з таких режимів сам протиставив себе світу, і потрібні відповіді на це. Кожна точка виробництва “шахедів” відома. Іранський та російський режими підтримують один одного, і все більше інформації, зокрема, про російські деталі в “шахедах”, які б’ють по сусідах Ірану», – зауважив Президент України В. Зеленський (URL: <https://www.dw.com/uk/zelenskij-ukraina-otrimala-11-zapitiv-vid-krain-sodo-protidii-sahedam/a-76280378>).

На цьому тлі особливо виразно виглядає відкрито антиукраїнська та проросійська позиція, яку займає багаторічний політичний лідер країни ЄС і країни члена НАТО В. Орбан. Відомий своєю антиукраїнською риторикою Прем’єр-міністр Угорщини напередодні виборів вдався до вкрай ворожих методів пропаганди й залякування свого населення вигаданою українською

загрозою. Намагання блокувати всі без винятку рішення – як військового, так і суто цивільного характеру на користь України – і жорстку критику політики ЄС у цілому він доповнив використанням зображень Президента України В. Зеленського та голови Єврокомісії У. фон дер Ляєн у пропагандистській передвиборчій кампанії в різко негативному контексті.

Черговим етапом нагнітання напруження став надзвичайний у міжнародних відносинах випадок відкритого нападу угорських спецпризначенців на українських інкасаторів, що перевозили цінності через територію Угорщини. «В Угорщині 5 березня захопили сімох українських інкасаторів та велику суму коштів, яку вони перевозили. Це відбулося на тлі виборчої кампанії в країні та голосування, яке заплановано на 12 квітня 2026 р. Лідер угорської опозиції говорить про те, що діючий Прем'єр В. Орбан запросив російських агентів, політтехнологів до країни».

Як зауважив політолог А. Бронжуков (24 Канал), у такі заяви можна вірити. «Я б готувався до найгіршого, враховуючи риторичку Орбана, який змальовує Мадяра агресивним українським мілітаристом, каже, що він нібито принесе війну в Угорщину. А себе Орбан демонструє як єдина людина, яка може не розповсюдити уявну війну... На тлі турбулентності у світовій політиці такі наративи добре спрацьовують. Орбан це розуміє, тому й заручився підтримкою Росії. “Почерк” Кремля добре помітно, адже Путін завжди намагався “трати на розділенні”, наприклад розповідав, що до влади в Україні буцімто прийдуть “бандерівці” і вбиватимуть російськомовних людей. Утім виявилось, що насправді російськомовних вбиває виключно Росія. Тепер цей інструмент Кремль намагається використати в Угорщині, розділити різні верстви населення, зіткнути їх одні проти одних», – зауважив експерт (URL: https://24tv.ua/vibori-ugorshhini-shho-zadumav-orban-pered-golosuvannya_n3024368).

У свою чергу голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко, аналізуючи кроки угорської влади, зазначає, що ситуація вийшла за межі звичайної дипломатичної суперечки. Дії уряду В. Орбана виглядають як свідоме оголошення політичної війни, яке супроводжується відверто протиправними вчинками на міжнародній арені. «Відкрита емоційна перепалка і взаємні звинувачення з боку українського керівництва були помилкою, оскільки така реакція фактично працює в інтересах Орбана. Саме на подібну ескалацію він і розраховує. Тому зараз головне не піддаватися на цю провокацію», – підкреслив експерт (URL: <https://tsn.ua/svit/navishcho-orban-zahostriuye-konflikt-z-ukrayinoiu-politoloherozkryv-spravzni-motyvy-uhorshchyny-3035963.html>).

Натомість політолог О. Лісний не погоджується зі своїми колегами, які висловлюють думку про те, що Україна, мовляв, не має агресивно реагувати на дії В. Орбана, позаяк це дасть йому можливість виграти на прийдешніх виборах. «Будь-яка дія або бездіяльність України все рівно буде використана Орбаном на свою користь. Якби ми, приміром, промовчали б після затримання

інкасаторського авто, де, запитується, упевненість у тому, що цю карту не розіграли би без нас? Немає. Ба більше, переконаний, що все одно цей кейс у тому чи іншому вигляді був би використаний. Тому, на мою суб'єктивну думку, нам потрібно не мовчати, а реагувати – максимально коректно й обдумано. Але віддавати на поталу все Орбану – неправильно», – аргументує О. Лісний (URL: <https://focus.ua/uk/politics/746496-va-bank-orbana-navishcho-ugorskiy-prem-yer-zlipiv-voroga-z-ukrajini-i-shcho-zminitsya-pislya-viboriv>).

Отже, Угорщина в особі Прем'єр-міністра В. Орбана демонструє протягом останніх років проросійську позицію та саботує значну частину зусиль країн ЄС, спрямовану на укріплення єдності країн континенту перед російською загрозою. Політика В. Орбана служить поживним ґрунтом для зростання скептичних настроїв щодо майбутнього ЄС усередині європейських країн, підживлює центробіжні настрої та підтримує авторитет правих партій, які останнім часом набувають дедалі більшої популярності. У цих умовах російсько-українська війна використовується як каталізатор процесів і виразно підкреслює наявні проблеми, що потребують негайних рішучих дій, оскільки зволікання може мати дуже важкі наслідки.

Таким чином, візит Прем'єр-міністра Нідерландів Р. Єттена та провокування Прем'єр-міністром В. Орбаном ескалації відносин між Угорщиною й Україною демонструють наявні розбіжності, що існують усередині ЄС. Водночас поведінка угорського політика свідчить, що членство навіть у найбільш поважній міжнародній організації не є гарантією безумовного дотримання міжнародних норм чи автоматичного забезпечення високих політичних стандартів. Усе це потребує постійної наполегливої роботи, головні напрями якої й обговорювали разом з іншими під час переговорів Президент України В. Зеленський, Прем'єр-міністр Нідерландів Р. Єттен і керівники державних установ України. Досягнуті домовленості підтримують вибір нашої країни й підтверджують наш шлях до ЄС.

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Війна США та Ізраїлю проти Ірану: вплив на Україну в оцінках експертів

Військова операція США та Ізраїлю проти Ірану різко змінила глобальний порядок денний, поставивши нові політичні та військові виклики перед світом і Україною. Після початку «перської кампанії» Іран став головною «гарячою точкою» світу, до якої прикута вся увага світових масмедіа, політиків, міжнародних організацій. Це створило ризик того, що російсько-українська війна, яка триває вже понад чотири роки, може поступово відійти на другий план у світовій політиці.

Тривала операція проти Ірану може істотно змінити інформаційний та політичний порядок денний у світі й відвернути увагу від війни в Україні,

вважає журналіст В. Портников. Він звернув увагу на те, що головні теми провідних світових медіа переорієнтувалися з російсько-української війни на події у Перській затоці. За його словами, масштабність цих новин впливає на сприйняття аудиторії. «І що в таких умовах має відбутися на російсько-українському фронті, щоб про це хтось згадав? Вчора відбулася масована атака Росії на Дніпро, і як це в уяві споживача новин може бути навіть трішки зрівняне з атакою на Бурдж-Халіфу, на Дубай, на Абу-Дабі – на світові центри економіки і цивілізації? На закриття аеропорту в Дубаї чи Абу-Дабі, які є головними транспортними хабами для західного обивателя?» – зауважив В. Портников. На його думку, для західної аудиторії події стають більш відчутними, коли вони безпосередньо зачіпають їхнє повсякденне життя або економічні інтереси (URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4859074-viina-na-blyzkomu-skhodi-naslidky-dlia-ukrainy>).

У короткостроковій перспективі переважна більшість впливів, які вже відчуває або ж відчує найближчим часом Україна внаслідок війни у Перській затоці, на жаль, негативні, вважають експерти. Найбільш прямий вплив ситуації навколо Ірану стосується виробництва та розподілу американських боєприпасів. Як відомо, у перший день військової операції проти Ірану було задіяно близько 200 винищувачів, які вразили 500 цілей, що потребувало значних витрат високоточних керованих боєприпасів. Подальші удари по цілях в Ірані, а також збиття випущених у відповідь іранських ракет та безпілотників призвели до понадпланового використання боєприпасів, можливо, саме тих, які попередньо призначалися для України в рамках програми “PURL”. Президент В. Зеленський у цьому контексті висловив припущення, що у разі затягування війни у Перській затоці у близькосхідних партнерів буде дефіцит ППО. «Ви бачите, що вони використовують ППО проти “шахедів”. Усі розуміють, що для нас це наше життя – відповідна зброя. Якщо на Близькому Сході будуть тривалі бойові дії, це обов’язково вплине на постачання. Я в цьому впевнений», – відзначив Президент України (URL: https://zaxid.net/epichna_lyut_ukrayini_n1631783).

Чиновники Пентагону ще напередодні війни в Перській затоці, відчуваючи її неминучість, висловлювали занепокоєння, що такий конфлікт може виснажити американські запаси зброї. Вони застерігали, що це може зробити США більш вразливими. І цей аргумент, імовірно, посилюватиметься, чим довше триватиме війна. Такий стан справ, природно, може підштовхнути адміністрацію Д. Трампа до пріоритетного поповнення власних запасів і відмовити в продажах Європі для України в рамках програми “PURL”. Насамперед, звісно, ідеться про ракети для систем ППО і ПРО. «Було витрачено багато вогневої потужності, включно з ракетами-перехоплювачами та іншими ракетами. США потрібно поповнити запаси, а це означає, що Європа чи Україна можуть купувати менше», – попередив високопосадовець Міністерства війни США, який побажав залишитись анонімним, оскільки питання, як він сказав, «є делікатним».

Відставний генерал-майор австралійської армії та дослідник сучасної війни М. Раян вважає, що будь-яке скорочення поставок західних боєприпасів, чи то через перенаправлення виробництва, чи то через бюрократичні обмеження пропускну здатності, безпосередньо призведе до погіршення обороноздатності України. «Генеральний штаб Росії майже напевно це помітив і, враховуючи майбутнє потепління в Україні, може внести зміни до планів наступальних операцій, щоб використати будь-які тимчасові прогалини в українських можливостях, поки увага та виробничі потужності Америки зосереджені на Ірані», – припускає М. Раян (URL: <https://ua.korrespondent.net/world/4859074-viina-na-blyzkomu-skhodi-naslidky-dlia-ukrainy>).

Крім боєприпасів, за словами М. Раяна, операція в Ірані потребує американських зусиль зі збору та аналізу розвідувальних даних, що є критично важливим для оперативної ефективності України. На його думку, американські засоби супутникової розвідки, платформи повітряної розвідки та можливості кібервійни, які надають пріоритет операціям в Ірані, можуть вплинути на оборонні операції Києва.

Ще одним занепокоєнням для України може бути наполягання Америки на тому, щоб європейські союзники збільшили свої внески на Близькому Сході. Імовірно, що це теж може відбутися за рахунок України, оскільки європейські оборонні бюджети та військові запаси залишаються обмеженими, незважаючи на зобов'язання щодо зростання.

Утім, як повідомив Президент України В. Зеленський, поки що ситуація навколо Ірану не вплинула на поставки ракет для Patriot. За його словами, програма закупівель працює, співпраця з партнерами щодо фінансування та поставок ППО продовжується. При цьому він зазначив, що затяжна війна дійсно може вплинути на необхідні обсяги протиповітряної оборони.

Водночас політолог І. Рейтерович не вважає, що з ракетами до Patriot на Україну чекає якийсь серйозний провал. «По-перше, комплекси “Patriot” на Близькому Сході були забезпечені ракетами завчасно. Це не історія “з коліс”, коли сьогодні привезли батарею – і тоді почали шукати, чим її зарядити... По-друге, в Україну постачання йшли передусім з європейських складів. І, наскільки відомо з відкритих джерел, ці склади не спорожніли. По-третє, стратегія США та Ізраїлю зараз базується не лише на перехопленні атак, а й на виснаженні противника. В Ірану не безкінечний арсенал ракет. Якщо він активно їх застосовує, то рано чи пізно кількість пусків піде на спад. Відповідно, зменшиться і потреба в перехопленнях. Чи може це якось вплинути на Україну? Теоретично – так. Але на цей момент я не бачу підстав говорити про негативний сценарій для нас».

Натомість дипломат В. Трюхан дивиться на ситуацію через призму жорсткої конкуренції за ресурси. Він стверджує, що оскільки Іран обрав тактику виснаження через тисячі дронів та балістичних ракет, попит на перехоплювачі Patriot злетить до критичних позначок.

«Іран серйозно підготувався до війни. Йдеться про тактику виснаження. Якщо така інтенсивність збережеться, ресурси ППО почнуть швидко вичерпуватися. Це означатиме жорстку конкуренцію за ракети на складах у Європі та поза нею. Україні доведеться буквально виборювати кожен партію. Тому діяти потрібно вже зараз. По-перше, активізувати перемовини з Францією та Італією щодо модернізації програми SAMP/T. По-друге, предметно говорити зі США про ліцензії на спільне виробництво ракет. Якщо війна затягнеться, американські ресурси неминуче перерозподілятимуться на користь власних потреб та Ізраїлю. Ситуація серйозна, хоча й не фатальна – російське виробництво не безмежне. Потрібна стратегія заміщення можливого дефіциту через нові виробничі кооперації, ліцензії тощо», – коментує В. Трюхан.

Отже, будь-яке затягування війни на Близькому Сході може створити додатковий тиск на оборонні ресурси Заходу – насамперед на системи протиповітряної оборони, які є критично важливими для захисту українських міст від російських ракетних атак. Утім, на думку багатьох експертів, серед яких і ексміністр закордонних справ України В. Огризко, війна США та Ізраїлю проти Ірану не буде довгою. «Це, звісно, не означає, що ще кілька тижнів там не відбуватимуться інтенсивні бойові дії. Але зважаючи на колосальну технологічну перевагу американців та ізраїльтян над Іраном, думати, що це може тривати місяцями або роками, не доводиться. Вже зараз, за оцінками військових експертів, практично знищено весь військово-морський флот Ірану. Знищено або серйозно пошкоджено ключові точки виробництва ракетної продукції. Фактично лишається добити те, що називають підземними ядерними об'єктами, де можуть продовжуватися роботи зі збагачення урану і створення ядерної зброї. І, власне, на цьому історія має завершитися. Тобто довго це тривати не повинно», – говорить В. Огрико (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/novosti-mir/vashington-voyue-z-iranom-zaplatit-kiiv-chi-rizikue-ukraina-stati-zabutoyu-vijnoyu-cherez-konflikt-u-perskij-zatotsi-intervyu-z-ogrizkom.htm>).

Тим часом реальною проблемою для світу й України від початку війни на Близькому Сході стало зростання цін на нафту, яке почалося ще до початку бойових дій, коли лише відбувалася підготовка до операції та накопичення американських військовиків у регіоні. Уже з початком реальних бойових дій, особливо обмеження, а потім і цілковитого перекриття судноплавства в Ормузькій протоці, яка є головною нафтовою артерією світу, ціни на енергоносії стрибнули приблизно на 10 %. Так, 2 березня ціна на нафту Brent підскочила на 13 %, перевищивши 82 дол./барель, а ринки почали готуватися до тривалих перебоїв у постачанні. Також 6 березня, після слів міністра енергетики Катару про очікування зупинки видобутку нафти й газу в Перській затоці всіма експортерами вже за кілька днів, ціни на нафту різко зросли до понад 90 дол./барель (URL: <https://kurs.com.ua/novost/1446691-tramp-zajavil-ochastichnoi-otmene-sankcii-otnositelno-torgovli-neftju?source=ukrnet>).

Водночас зростання світових цін на нафту дає змогу Росії відчутно поліпшити своє фінансове становище. Акції російських нафтових компаній після блокування Іраном логістики через Ормузьку протоку пішли вгору на 1–5 %, що напряду підживлює воєнну економіку РФ, допомагає закрити дефіцит бюджету, виділити кошти на оплату контрактників для вторгнення в Україну та й загалом відчути себе значно впевненіше і на своїй території, і на фронті, і на майбутніх перемовинах.

При цьому Президент США Д. Трамп заявив, що різке зростання ціни на нафту після початку американсько-ізраїльської операції проти Ірану є «невеликою ціною за безпеку». Американський лідер висловив упевненість, що стрибок котирувань є короткостроковим явищем. На його думку, стабілізація ринку енергоресурсів відбудеться відразу після остаточної ліквідації іранської ядерної загрози.

Втім деяких заходів щодо стабілізації нафтового ринку Д. Трамп уже почав вживати, і вони не є приємними для України. Зокрема, Міністерство фінансів США видало спеціальну генеральну ліцензію, що дозволяє індійським компаніям купувати російську нафту в морі. Рішення було ухвалене 5 березня як екстрений захід, покликаний компенсувати дефіцит палива, що виник через повне закриття Ормузької протоки. Згідно з розпорядженням міністра фінансів США С. Бессента, дія ліцензії завершиться 4 квітня о 00:01 за вашингтонським часом. Документ поширюється виключно на індійські нафтопереробні заводи та вантажі, які фактично застрягли в азійських водах – за оцінками аналітиків, ідеться про 9,5 млн барелів нафти. Такий крок є вимушеним відступом від попередньої політики адміністрації Д. Трампа, яка раніше запроваджувала мита проти Індії, намагаючись змусити уряд Н. Моді повністю відмовитися від російських енергоносіїв.

США повідомили своїм партнерам із країн Великої сімки, що тимчасове послаблення санкцій проти Росії є реакцією на різке зростання цін на енергоносії на тлі конфлікту в Ірані, заявив комісар ЄС з економіки В. Домбровскіс. Ці запевнення прозвучали під час телефонної розмови міністрів фінансів G7, яка відбулася невдовзі після того, як адміністрація Д. Трампа надала Індії дозвіл на купівлю російської нафти. У відповідь на побоювання європейців, що США можуть послабити свої обмеження щодо Москви саме тоді, коли економіка Росії демонструє ознаки значної напруги, США підкреслили, що вони не очікують на істотний вплив цього рішення на доходи від російської нафти. США «загалом поділяють» прагнення Європи зберегти економічний тиск на Росію, попри війну з Іраном, яка призвела до зростання цін на нафту та газ, підкреслили американці. Водночас Д. Трамп не виключив, що скасовані санкції назад запроваджені не будуть. «Хто знає, можливо, нам не доведеться їх знову запроваджувати», – зазначив він (URL: <https://kurs.com.ua/novost/1446691-tramp-zajavil-o-chastichnoi-otmene-sankcii-otnositelno-torgovli-neftju?source=ukrnet>).

Істотно вплинула на ціну нафти нещодавня заява Д. Трампа про те, що війна з Іраном «близька до завершення», оскільки Тегерану нічим чинити опір. Про це американський лідер сказав у коментарі для CBS News і Bloomberg. «Я думаю, що війна практично завершена», – заявив Президент США. За словами Д. Трампа, в Ірану не залишилося ні флоту, ні зв'язку, ні військово-повітряних сил. «Від їхніх ракет залишилися лише розрізнені залишки. Їхні безпілотники знищують всюди, включно з виробництвом дронів. У військовому сенсі у них нічого не залишилося», – зазначив він.

Як звернуло увагу видання “Bloomberg”, після такої заяви американського лідера ціна на нафту відразу впала на рівень нижче 90 дол./барель, хоча ще вранці того самого дня нафта Brent коштувала 116 дол./барель (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tramp-odnieyu-zayavoyu-iran-obvaliv-tsini-1773088075.html>).

Дипломат В. Трюхан вважає, що якщо американсько-ізраїльській коаліції за підтримки партнерів вдасться швидко зламати спротив Тегерана і завершити операцію у стислий термін, ціни можуть доволі швидко повернутися до попереднього рівня. Але якщо конфлікт затягнеться, наслідки будуть довгостроковими. У такому разі і Україні, і всій Європі, і глобальній економіці доведеться адаптуватися до епохи високих цін на нафту та газ.

Водночас політолог І. Рейтерович погоджується з тезою про «нервову реакцію» ринку, називаючи такі коливання ціни на нафту типовою історією для періоду бойових дій. Він зауважує, що трейдери заклали маржу на підвищення цін ще до початку активної фази конфлікту: «Було зрозуміло, що ціни підуть угору. Це нормальна реакція системи на невизначеність. Окрема історія – ситуація з Ормузькою протокою. Спочатку лунали заяви про закриття, але після консультацій з Пекіном риторика змінилася. Формально протоку не закрили, але страхування перевезень зросло на 50 %, що одразу б'є по економіці рейсів. Найімовірніше, протягом найближчих двох тижнів ринок «лихоманитиме». Але як тільки ситуація стабілізується – котирування повернуться до звичних рівнів. А якщо в Ірані відбудуться внутрішні зміни, країна може наростити експорт своєї нафти, що означатиме зниження цін», – аналізує політолог.

Військово-політичний оглядач групи «Інформаційний спротив» О. Коваленко зі свого боку прогнозує, що якщо внаслідок внутрішніх змін або зовнішнього тиску з Ірану буде знято санкції, енергетична карта регіону зміниться. Іран має одні з найбільших у світі запаси нафти й газу, і повернення на глобальний ринок зробить його прямим конкурентом Москви. І якщо Іран перестане бути союзником Москви, це вдарить по Росії сильніше, ніж будь-яке коливання цін на нафту, переконаний О. Коваленко.

Він також нагадує, що російська нафта перебуває в «санкційному гетто», і там доходи обмежені не лише світовою ціною, а й встановленою G7 «стелею». «Тобто навіть якщо світова ціна на Brent crude – еталонний сорт... зростатиме, це автоматично не означає, що російські сорти на кшталт Urals oil

чи Sokol зможуть продаватися без обмежень, – деталізує оглядач. – Другий момент – удари по російських НПЗ... Третій аспект – токсичність російської нафти. Через санкції, репутаційні ризики та вторинні обмеження покупці вимагають дисконти. У підсумку: навіть якщо Росія зароблятиме, вона отримає значно менше, ніж у нормальних умовах», – запевняє О. Коваленко.

Дипломат В. Огризко вважає, що підвищення ціни на нафту до 100 або 120 дол./барель є неприйнятним для більшості країн світу, крім хіба що Росії. Саме тому війна на Близькому Сході не триватиме довго. «Усі зацікавлені у контрольованому рівні цін, який дозволяє стабільно заробляти. Це приблизно 60–70 доларів за барель, навіть трохи менше. Тому за жодних обставин ні ОПЕК+, ні інші великі гравці не зацікавлені в тому, щоб ціна різко зростала. Бо в стратегічному вимірі виробники нафти тоді програють. Отже, мій висновок такий: довго ця війна не триватиме», – стверджує В. Огризко.

У такому розвитку подій зацікавлений і сам Д. Трамп. Перед осінніми виборами до Конгресу США йому потрібна не затяжна, важка війна з великими втратами, а швидка і легка перемога, бо на вибори треба йти переможцем. Тому, на думку В. Огризка, «максимум місяць-півтора, і ця тема почне сходити нанівець».

Ще одним негативним для України наслідком війни США та Ізраїлю проти Ірану став якщо не зрив, то принаймні відтермінування на невизначений час чергового раунду мирних перемовин у форматі Україна – Росія – США. Наступний їхній раунд мав відбутися 5–6 березня в Абу-Дабі. Утім з огляду на те, що й Об'єднані Арабські Емірати потрапили в зону активних бойових дій, перемовини не відбулися вчасно. І хоча попередні раунди розмов, які відбулися в лютому в Женеві, чітко продемонстрували відсутність точок дотику в позиціях української і російської делегацій, затримка переговорного процесу все ж не в інтересах України.

Водночас, попри перелічені негативні наслідки американсько-ізраїльської воєнної операції проти Ірану, для України і світу, з точки зору більш віддаленої перспективи, не все так однозначно. Серед позитиву – болісні іміджеві втрати Росії. Кремль укотре продемонстрував, що не здатен не те що захистити свого стратегічного союзника, але навіть прямо чи хоча б опосередковано допомогти йому. До того ж, після знищення верховного лідера Ірану аятоли А. Хаменеї та низки інших високопосадовців режиму, В. Путін втратив ще одного цінного союзника, слідом за сирійським диктатором Б. Асадом та венесуельським правителем Н. Мадуро. Отже, В. Путін, чії геополітичні ставки на Сирію, Венесуелу та Іран послідовно програють, дедалі очевидніше опиняється у стратегічному глухому куті. Політолог І. Рейтерович вважає, що ми є свідками краху ілюзії «Росії як альтернативного полюса сили». На його думку, сучасна РФ виявилася неспроможною виконувати роль гаранта безпеки для своїх сателітів, що кардинально відрізняє її від Радянського Союзу.

«Від початку було зрозуміло: сучасна Росія – не Радянський Союз. СРСР системно підтримував партнерів і сателітів – зброєю, радниками, політичним і навіть військовим втручанням. Діяв жорстко й послідовно. Росія Путіна – інша конструкція. У неї немає ані економічного, ані військово-політичного ресурсу, щоб реально гарантувати союзникам безпеку. Тому всі розмови про “стратегічні партнерства” від початку були радше деклараціями. Історія з Іраном це підтвердила. Попри підписану угоду, коли Тегеран звернувся по допомогу, Москва фактично відсторонилася, пославшись на те, що йдеться не про повномасштабне вторгнення, а про “точкові удари”. Формально – немає підстав для втручання. По суті – немає готовності й можливостей», – зазначає І. Рейтерович.

Експерт підкреслює, що Кремль уникає прямої підтримки Ірану, що є вкрай показовим симптомом. За словами І. Рейтеровича, така сама доля, ймовірно, чекає й на інші «дружні» режими, які залишилися, наприклад, Кубу. Єдиною відносно стабільною ланкою «осі зла» залишається КНДР, але виключно через її ядерний статус. У відносинах же з Китаєм Росія остаточно закріпилася в ролі «молодшого партнера», змушеного підлаштовуватися під стратегічну гнучкість Пекіна.

«Історія з Іраном фактично ставить крапку в амбіціях Путіна створити альтернативний центр сили – чи то на базі БРІКС, чи у військово-політичному форматі ОДКБ. Ланцюг “кидків” – Венесуела, Вірменія, Сирія, тепер Іран – показує: глибокі союзи з Росією нічого не гарантують. Москва не виконує зобов’язань, якщо це потребує реальних витрат. У цьому сенсі Україна була й лишається для Путіна шансом довести власну значущість. Напад мав продемонструвати, що імперія ще здатна ламати міжнародний порядок. Певний час страх перед Росією зростав. Але з кожним роком російсько-української війни міф руйнувався. Сьогодні Україна для Кремля – радше інструмент, щоб зберігати можливість розмовляти з Вашингтоном і бодай у такий спосіб залишатися у великій політиці.

Чи можемо ми цьому протистояти? Так. Україна це довела. Попри складнощі, стратегічно ми рухаємося вперед. Проблема в тому, що частина партнерів досі не до кінця усвідомила: Росія значно слабша, ніж намагається виглядати. Це “худий ведмідь”, який грізно гарчить, але не має ресурсу для масштабної конфронтації з об’єднаним Заходом.

Коли це усвідомлення стане остаточним, баланс зміниться. Або ж ситуація зміниться природно – через продовження українського спротиву й неспроможність Кремля досягти навіть мінімальних політичних цілей. Так, Росія може тимчасово утримувати частину окупованих територій. Але вона вже не вийде з цієї війни державою, якої беззастережно бояться. Світ побачив її слабкість», – наголошує політолог.

Окремо він звернув увагу на фактор Д. Трампа, який хоче закрити іранське питання до візиту в Пекін і приїхати туди переможцем. «Чи можливі зрушення щодо російсько-української війни після зустрічі Трампа із Сі

Цзіньпіном? Думаю, так. Якщо Вашингтон досягне результату на іранському напрямку, Пекін може стати більш схильним до корекції своєї позиції. Ця війна вже не дає Китаю тих дивідендів, що раніше – фінансових, політичних, стратегічних. Тому зустріч Трампа і Сі може стати точкою рішення. Публічно Китай не тиснутиме на Москву, але сигнали з'являться. І за ними буде зрозуміло, чи готовий Пекін інакше дивитися на завершення цієї війни», – резюмував І. Рейтерович.

В. Трюхан налаштований більш обережно. На його думку, не варто забувати про інші вектори інтересів Москви, зокрема Білорусь, яка повільно, але впевнено поглинається Росією, а також про зовнішніх «донорів» російської воєнної машини – Китай та КНДР, які продовжують підживлювати агресію технологіями та боєприпасами.

«Путін сьогодні справді просідає геополітично. Він втратив частину ключових союзників і можливостей, його позиції вже не виглядають такими монолітними, як раніше. Але це не означає, що Україна для нього – останній бастион чи фінальна ставка. Він і далі дивитиметься на Центральну Азію, мріятиме про реванш на Кавказі, триматиме в полі зору Молдову й країни Балтії. Для нього це не абстрактні території, а елементи уявної “зони впливу”, яку він намагається відновити», – зазначає В. Трюхан.

Дипломат акцентує увагу на двох можливих сценаріях розвитку близькосхідної кризи. «Перший сценарій – швидке завершення бойових дій, як на це сподівається Трамп. Але навіть тоді світ отримає турбулентність: порушення логістики, зростання цін на енергоносії. І це шанс для Росії повернутися у “велику гру” як енергетичний гравець. Під тиском енергетичної кризи окремі країни Заходу можуть переглядати санкційну політику або шукати обхідні шляхи закупівлі російської нафти через треті країни. Для Москви це можливість підлатати фінанси й продовжити війну проти України з новими ресурсами», – вважає він.

Другий сценарій – значно небезпечніший. Якщо Іран чинитиме тривалий спротив, а обмежені удари переростуть у масштабний регіональний конфлікт із ризиком глобальної ескалації, США та їхнім союзникам об'єктивно буде не до України. «У стратегічному сенсі Росія від цього виграє. Ми можемо тимчасово залишитися сам на сам з агресором – із підтримкою лише тих європейських держав, які усвідомлюють, що падіння України означатиме пряму загрозу їхній безпеці. Чи вистачить нам ресурсів і сил? Питання складне. Ми суттєво наростили власне виробництво, швидко адаптуємося до нових викликів. І це дає підстави для обережного оптимізму», – вважає В. Трюхан.

Позитивом для України також стане істотне послаблення Ірану, який є прямим союзником Росії. Конфлікт у Перській затоці ускладнює для Росії доступ до іранського озброєння, зокрема дронів та ракет. Логістичні канали їх постачання фактично перебиті внаслідок військової операції США й Ізраїлю,

і це може стати додатковим козирем для України в майбутніх мирних перемовинах.

Військова операція США та Ізраїлю проти Ірану відкрила для України ще одну корисну можливість, яка може у подальшому сприяти підсиленню мирних процесів. Вона з'явилася у відповідь на удари іранських дронів типу Shahed, якими Тегеран почав атакувати американські та ізраїльські об'єкти, а також понад десяток країн Перської затоки, по яких лише за два дні Іран випустив понад 450 ракет та понад 350 дронів. Для їх збиття країни Перської затоки витратили більше протибалістичних ракет PAC-3, ніж було вироблено впродовж усього 2025 р., і це при тому, що вартість ракети-перехоплювача до Patriot сягає понад 13,5 млн дол. проти 30 тис. дол. вартості «Шахеда».

За словами європейського комісара з питань оборони та космосу А. Кубілюса, у перші дні війни в Ірані країни регіону витратили понад 800 ракет Patriot для перехоплення понад 2 тис. іранських дронів і 500 балістичних ракет. Україна ж за чотири роки повномасштабної війни отримала близько 600 ракет Patriot, зазначив у цьому контексті радник В. Зеленського Д. Литвин.

Неефективність і висока вартість такої протидії іранським атакам спонукала близькосхідні країни до пошуку нових систем захисту, які були б дешевшими за ракети PAC-3 до систем "Patriot". На цьому тлі корисним для них став досвід України, яка розробила і перевірила в бойових умовах технологію боротьби з безпілотниками за допомогою дронів-перехоплювачів.

Торік Україну атакували понад 50 тис. «шахедів» і дронів-приманок, а цього року їх може бути ще більше. Протидіяти таким атакам мають дешеві дрони-перехоплювачі. Чотири з п'яти найефективніших українських перехоплювачів – Sting, Merops, P1-SUN і «Блискавка» – створені приватними компаніями. Лише один проєкт є спільною розробкою державних інженерів України та Великої Британії (URL: <https://forbes.ua/news/ukraina-otrimala-11-zvernen-vid-krain-evropi-ssha-ta-susidiv-iranu-pro-dopomogu-u-protidii-bpla-zelenskiy-09032026-36946>).

За словами Президента В. Зеленського, Україна отримала понад 10 звернень від країн Європи, Близького Сходу та США з проханням допомогти в протидії ударним безпілотникам. Президент зазначив, що партнери зацікавлені в українському досвіді захисту від безпілотників, системах перехоплення, засобах радіоелектронної боротьби та підготовці фахівців і повідомив, що Україна готова позитивно реагувати на запити тих держав, які допомагають у захисті її незалежності, а щодо частини звернень уже ухвалені конкретні рішення. Зокрема, В. Зеленський повідомив, що перша група українських військових експертів та дрони-перехоплювачі для захисту американських військових баз у Йорданії від іранських ударних безпілотників прибула на Близький Схід уже 9 березня.

В. Зеленський також зазначив, що Україна може допомогти країнам регіону в обмін на дипломатичну підтримку тиску на Росію для припинення

вогню. «Деякі країни регіону мають дуже міцні відносини з Росією. Я сказав: можливо, вони поговорять з росіянами, і росіяни зроблять паузу. У такому разі ми, звичайно, допоможемо Близькому Сходу захищатися».

За словами посла України у США О. Стефанішіної під час виступу на заході Brave1, для України було принципово показати партнерам, що Київ може запропонувати не лише політичну підтримку чи занепокоєння, а конкретні практичні дії. О. Стефанішіна зазначила, що Президент В. Зеленський провів телефонні розмови з лідерами країн Перської затоки, які постраждали від атак Ірану. Після цього Україна надала їм експертну допомогу на їхній запит. За її словами, домовленість про таку підтримку була погоджена також із урядом США (URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20260310-ukrayina-zaproponovala-krayinam-zatoky-praktychnyj-dosvid-borotby-z-shahed-stefanishyna>).

О. Стефанішина також повідомила, що Україна паралельно веде переговори про можливість отримання ракет-перехоплювачів для власної системи протиповітряної оборони. За її словами, ці переговори не є безпосередньо пов'язаними з наданням допомоги країнам Перської затоки, однак ситуація у регіоні впливає на попит на такі системи. Пані посол наголосила, що Україна координує свої дії з європейськими союзниками, щоб уникнути перебоїв із доступом до необхідних засобів ППО.

Військово-політичний оглядач групи «Інформаційний спротив» О. Коваленко вважає, що якщо українські фахівці надаватимуть допомогу у боротьбі з іранськими дронами у Перській затоці, це буде цікавим прецедентом. Він нагадав, що у 2022 р. ми просили НАТО закрити небо над Україною, а тепер НАТО просить Україну закрити небо над Перською затокою. Для нього це «цікавий історичний фінт». Експерт переконаний, що це посилить позиції України на мирних переговорах.

«Безумовно, посилить, бо це демонстрація в якомусь сенсі навіть залежності країн, які не готові протидіяти таким загрозам, як удари “шахедами”, ракетні удари. А Україна може у цьому допомогти. У нас є інструментарій допомоги. У Росії є інструментарій шантажу, ультиматумів і диктату своїх умов, а в нас є можливості допомоги тим, хто є посередником та арбітром на цих перемовинах», – пояснив оглядач. За його словами, позиції того, хто допомагає, набагато сильніші, ніж позиції того, хто намагається розмовляти мовою шантажу. О. Коваленко додав, що Україні важливо встигнути показати себе з кращого боку в цій ситуації, проте питання в тому, чи зможе Україна виділити для допомоги партнерам ресурс, якого не вистачає нам самим (URL: <https://telegraf.ua/ukr/politic/2026-03-02/5934405-krasnaya-truparka-dlya-rossiyan-chem-obernetsya-pomoshch-ukrainy-v-persidskom-zalive>).

Водночас політолог І. Рейтерович не схильний вважати, що залучення українських фахівців для збивання іранських «шахедів» у країнах Перської затоки може вплинути саме на переговори. «Це надто різні питання. І для росіян це як червона ганчірка. А от для налагодження кращих відносин з

партнерами це дійсно добре. Бо у нас є досвід, ми реально можемо допомогти. І отримати у відповідь більше потрібної нам допомоги», – зазначив І. Рейтерович.

Країни Перської затоки були здивовані допомогою, яку їм надає Україна у протидії дронам, попри те, що сама перебуває під постійними атаками. Про це заявила голова дипломатії Євросоюзу К. Каллас перед онлайн-зустріччю міністрів закордонних справ ЄС і країн Перської затоки. К. Каллас вказала на те, що ті ж дрони, які щодня атакують Київ, тепер завдають ударів по Близькому Сходу, і Україна може допомогти країнам Перської затоки, адже «розробила ефективні засоби перехоплення дронів і захисту від них». Водночас вона застерегла, що ескалація на Близькому Сході може вплинути і на війну Росії проти України. Зокрема, через обмеженість оборонних ресурсів і систем протиповітряної оборони, які тепер потрібні одразу в кількох регіонах (URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/ukrayinski-perekhoplyuvachi-protuy-iranskykh-shakhediv-u-perski-zatotsi/33696238.html>).

Отже, війна на Близькому Сході, безумовно, стала стрес-тестом для всієї системи глобальної безпеки та логістики, у тому числі спричинила негативний вплив на Україну. Проте для нас ця війна несе не лише очевидні ризики, а й відчиняє величезне вікно стратегічних перспектив. Знищення або істотне послаблення іранського військового потенціалу позбавляє Росію одного з найважливіших технологічних та ресурсних донорів. Фізична неспроможність Москви захистити свого стратегічного партнера остаточно руйнує міф про Путіна як про «архітектора» нового глобального полюсу сили. Економічні гойдалки на ринку нафти залишаються фактором ризику, проте санкційні дисконти, логістичний тягар «тіньового флоту» та потенційне повернення нового Ірану на ринок здатні завдати економіці Росії нищівного удару. Завдання України в цій турбулентності – забезпечити безперебійне постачання озброєнь від європейських партнерів та дотиснути ослабленого ворога. Загалом наслідки війни на Близькому Сході для України будуть залежати від її тривалості й від того, як розвиватимуться далі події в цьому регіоні.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Перспективи вступу України до Європейського Союзу в поточних реаліях: оцінки експертів і заяви політиків

Терміни вступу України до Європейського Союзу залишаються не визначеними, однак процес підготовки до майбутнього вступу триває. Україна за останні пів року стала незрівнянно ближчою до можливості вступу завдяки політичним процесам. Ряд політиків переконані, що Україна неодмінно буде у ЄС і на сьогодні посилюється розуміння, що процес вступу має бути швидшим за звичний.

У грудні 2025 р. Україна і ЄС запустили змістовні переговори про вступ, що охоплюють наразі три із шести переговорних кластерів – «Основи», «Внутрішній ринок», «Зовнішні відносини». Як інформують ЗМІ, технічна робота над ними вже відбувається й Україна отримала від ЄС критично важливі документи. У них описано та деталізовано перелік вимог, за виконання яких Україна буде готовою до вступу. Саме за ними ЄС перевірятиме, чи виконав Київ вимоги вступу. Ці документи не є публічними, але в Україні переконані, що суспільство має знати, які головні завдання стоять перед Україною на шляху до членства. Також це дає змогу суспільству вимагати та контролювати виконання плану, а також робити висновки, хто саме стоїть на заваді поступу до членства, які партії не дають голоси за закони, що є умовою вступу України у ЄС тощо (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2026/02/23/7231766>. 2026. 23.02).

Україна сподівається на пришвидшений процес вступу до ЄС. Президент України В. Зеленський заявив, що Україна технічно буде готова до вступу до Європейського Союзу у 2027 р., але точну дату вступу ще не визначено. За його словами, членство у ЄС є одним зі складників гарантій безпеки для України. «Сьогодні ми постійно підкреслюємо, що ми повинні бути готовими. Моя команда має підготувати свою частину, парламентарі – свою частину. Технічно Україна має бути готова у 2027 р., але дата схвалення і прийняття залежить від діалогу з 27 країнами-членами. Нам треба узгодити дату в цьому документі», – зазначив В. Зеленський (URL: <https://suspilne.media/1240632-zelenskij-pro-vstup-do-es-potribna-tocna-data>. 2026. 15.02).

На його думку, якщо такої дати не буде в документі про гарантії безпеки, Росія блокуватиме наше членство в майбутньому: імовірно, використовуватиме інші країни або робитиме це самостійно, «тому що вони не хочуть бачити Україну у Європейському Союзі».

Щодо питання пришвидшеного вступу України до ЄС, то, як відомо, 27 січня Президент України В. Зеленський зазначив, що Україна сподівається на членство у ЄС уже у 2027 р.

Проте 28 січня канцлер Німеччини Ф. Мерц заявив, що Україна не зможе приєднатися до ЄС найближчим часом. За його словами, варіант зі вступом до блоку з 1 січня 2027 р. є «виключеним» і «неможливим». Він наголосив, що будь-яка країна, яка хоче приєднатися до ЄС, спочатку має виконати Копенгагенські критерії – це процес, який зазвичай займає кілька років. Ф. Мерц також наголосив, що Україна потребує перспективи, яка прокладе шлях до вступу в довгостроковому вимірі.

Разом з тим 29 січня єврокомісар з питань розширення М. Кос зазначила, що багато держав-членів ЄС хотіли б бачити Україну в складі блоку вже у 2027 р. За її словами, попри те що точні терміни вступу наразі невідомі, робота над прискоренням євроінтеграції країни активно триває.

Заступник керівника Офісу Президента І. Жовква 5 лютого заявив, що Україна розраховує на політичне рішення про членство у Європейському

Союзу вже у 2027 р. За його словами, це є основою майбутніх гарантій безпеки для України та Європи.

Варто зазначити, що намір України отримати прискорене членство у Євросоюзі, як частину можливої мирної угоди, натрапив на стриману реакцію ряду урядів країн ЄС. Деякі столиці побоюються, що швидкий вступ України може створити складні політичні та економічні наслідки, адже чинний механізм розширення ЄС є тривалим і передбачає детальні переговори за окремими розділами, а також виконання демократичних та економічних критеріїв. Кожен етап потребує однотайної підтримки всіх 27 держав-членів. Раніше Угорщина вже блокувала окремі кроки в переговорному процесі з Україною. Дипломати також висловлюють побоювання, що надання членства до завершення повного пакета реформ, зокрема в антикорупційній сфері, може послабити стимул для української влади втілювати подальші зміни.

Голова Європейської комісії У. фон дер Ляєн у закритих консультаціях порушувала питання можливого перегляду процедури розширення. Ідея «зворотного розширення» передбачає вступ країни після виконання мінімальних вимог з поступовим наданням повного доступу до фондів і механізмів ухвалення рішень після завершення всіх реформ (URL: <https://mind.ua/news/20301784-krayini-evrosoyuzu-ne-hochut-vstupu-ukrayini-ves-u-2027-roci-reuters>. 2026. 3.03).

Публічно У. фон дер Ляєн також застерегла від надмірних очікувань, зазначивши, що «самі по собі дати неможливі», хоча відзначила прогрес України в реформах навіть в умовах війни.

Експерти вважають, що більш реалістичним варіантом є прискорена секторальна інтеграція: розширення доступу України до єдиного ринку ЄС, енергетичних, цифрових і транспортних програм.

Як інформують ЗМІ, голова Центрального банку Нідерландів О. Слейпен під час виступу в Національному банку України в Києві заявив, що приєднання України до Євросоюзу може істотно посилити економіку й оборонні спроможності блоку. За його словами, вступ України означав би збільшення населення ЄС приблизно на 45 млн людей, що стало б «значним підсиленням» єдиного ринку. «Для ЄС Україна принесе військові спроможності та досвід, які значно зміцнять оборону Європи. Для України членство у ЄС, разом із впровадженням регуляцій, інституцій і лібералізацією, означатиме зростання економіки та добробуту», – зазначив він (URL: <https://mind.ua/news/20301433-vstup-ukrayini-do-es-pidshovhne-ekonomiku-bloku-golova-centrobanku-niderlandiv>. 2026. 24.02).

Водночас він наголосив, що передумовою вступу є досягнення миру, а сам процес не буде простим через масштаб української економіки та вплив на бюджет і механізми ухвалення рішень у ЄС.

Також повідомляється, що Італія підтримує членство України в Європейському Союзі. Так, міністр закордонних справ країни А. Таяні в інтерв'ю виданню “Corriere della Sera” прокоментував ідею прискореного

вступу України до ЄС. Однак, за його словами, у Євросоюзу є зобов'язання перед балканськими країнами. Він зазначив, що саме вони мають приєднатися до ЄС першими. Водночас А. Таяні додав, що Італія допоможе Україні на шляху до членства у ЄС.

Міністр закордонних справ України А. Сибіга припустив, що головування Литви в Раді ЄС у першій половині 2027 р. може стати історичним для євроінтеграції України. Він зазначив, що згаданий у мирному плані з 20 пунктів 2027 р. – як горизонт вступу України до ЄС – узгоджений з Європою. І додав, що бачить підтримку всіх ключових держав ЄС щодо членства України як такого. «Однак дата вступу – непросте питання. ЄС має свої процедури, і ми є заручниками консенсусного підходу в деяких моментах. Також звучать різні дати, ви їх чули і від різних посадових осіб ЄС. Ми вже працюємо не лише з кіпрським головуванням, а й з наступним ірландським головуванням, і з литовським. Ми дуже хочемо, щоб литовське головування в ЄС стало історичним, а воно, нагадаю, починається в першій половині 2027 р.», – зазначив А. Сибіга (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-potribna-yevropi-ne-menshe-nizh-yevropa-ukrayini-eksperty-proanalizuvaly-vyklyku-yaki-stoyat-na-shlyahu-do-chlenstva-v-yes>. 2026. 3.02).

За словами головної речниці Єврокомісії П. Пінью, вступ України до ЄС обговорюють у контексті гарантій безпеки для Києва. Він є частиною процвітання України. «Дійсно, як підтвердила сама президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн, ми близькі до угоди зі США та з Україною щодо того, що ми називаємо єдиною рамковою програмою процвітання. Вступ України до ЄС сам по собі є гарантією безпеки, тому обговорювався також у контексті гарантій безпеки», – зазначила вона.

Тим часом послы держав-членів Європейського Союзу виступили проти формату прискореного вступу України до ЄС. За інформацією ЗМІ, 4 березня послы країн ЄС, які зібралися у форматі COREPER II, обговорювали можливі варіанти прискорення інтеграції України до Євросоюзу. Під час цієї зустрічі вони повідомили представникам Єврокомісії, що країни-члени не підтримують запропоновану модель «зворотного розширення» (URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/politico-posli-jes-vidkhilili-ideju-priskorenoho-vstupu-ukrajini-1106428.html>. 2026. 5.03).

Журналісти різних видань зазначають, що така позиція дипломатів не стала несподіванкою, оскільки раніше кілька ключових столиць Євросоюзу вже висловлювали стримане ставлення до ідеї прискореного вступу України. Модель «зворотного розширення», яку обговорювали у Єврокомісії, передбачає надання країні-кандидату формального членства з подальшим поступовим отриманням повного спектра прав і привілеїв, але позиція урядів країн ЄС була доволі жорсткою. Кілька дипломатів ЄС у коментарях Politico також рішуче відкинули цю модель як життєздатну стратегію для України або будь-якої іншої країни-кандидата.

Разом з тим дипломати наголосили, що країни ЄС не відмовляються від підтримки європейської перспективи України, однак ключове питання полягає в пошуку реалістичного шляху інтеграції.

Віцепрем'єр України та головний переговорник з Брюсселем Т. Качка заявив, що Київ готовий враховувати ці побоювання. Серед запропонованих заходів – посилений моніторинг дотримання демократичних стандартів і перехідний період перед отриманням сільськогосподарських субсидій ЄС. За його словами, фіксація конкретної дати вступу має принципове значення для досягнення сталого та справедливого миру у Європі.

На сьогодні процедура приєднання до ЄС залишається тривалою та передбачає роки переговорів і реформ для відповідності правовим й економічним критеріям Союзу. Тому вступ з 1 січня 2027 р. виглядає малореалістичним, оскільки розширення потребує ратифікації всіма 27 державами-членами ЄС.

Деякі експерти скептично оцінюють концепцію «зворотного розширення». На тлі зростання популярності популістських і антиєвропейських партій уряди не готові прискорювати процес без широкої громадської підтримки. Крім того, окремі західноєвропейські чиновники вказують на проблеми, що зберігаються в Україні, зокрема у сфері боротьби з корупцією. «Повне членство в найближчі кілька років залишається малоімовірним. Натомість більш імовірною є прискорена інтеграція – доступ до єдиного ринку, енергетичної, цифрової та транспортної сфер, поетапна участь у програмах і політиках ЄС», – зазначила заступник директора Європейського політичного центру К. Стратулат (URL: <https://glavred.net/ukraine/v-es-skepticheski-otnosyatsya-k-uskorennomu-vstupleniyu-ukrainy-reuters-10745702.html>. 2026. 3.03).

Експерти багато уваги приділяють відносинам України з Угорщиною, яка виступає проти вступу України до ЄС. І це не тому, що не вигідно для Угорщини, а власні амбіції політиків. Як зазначив експерт Центру міжнародних досліджень (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова) Д. Кузьмін, незважаючи на критику з боку Будапешта, членство України у Європейському Союзі може бути економічно вигідним для Угорщини. На його думку, угорській економіці раціональніше мати Україну в межах Європейського Союзу, включаючи простір Шенгенської зони та Єврозони, ніж на зовнішньому кордоні об'єднання. «З економічної точки зору інтеграція України у ЄС здатна принести Угорщині виключно позитивні ефекти», – зазначив Д. Кузьмін.

Але ситуація складається за іншим сценарієм. Чинний угорський уряд, який веде неприховану інформаційну війну не лише проти України, а й проти Євросоюзу, проти спільних європейських правил і цінностей, давно перестав бути лише нашою проблемою.

За словами С. Сидоренка, редактора «Європейської правди», у керівництві ЄС склався практично консенсус у негативному ставленні до

В. Орбана та його уряду. І ці почуття взаємні, адже антиєвропейська риторика є провідною в агітації угорської партії влади «Фідес» уже кілька виборчих циклів поспіль. На цьому тлі примітним є мовчання європейців у відповідь. У євроінституціях є навіть рішення утриматися від критики В. Орбана аж до дня виборів, які заплановані на 12 квітня. «Київ обрав зовсім іншу лінію. Чесну, але геть недипломатичну – як часто буває у В. Зеленського. Часом видається, що український лідер свідомо взявся спалити мости зі своїм угорським колегою. Хоча на це можна резонно заперечити, що цих мостів уже не існує. Тому заяви В. Зеленського про Орбана – влучні, часом смішні, персоналізовані, вони не зважають на існування жодних червоних ліній», підкреслив С. Сидоренко (URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2026/03/4/7232486>. 2026. 4.03).

За його словами, проблема в тому, що безпосередньо В. Орбану ці заяви з України йдуть на користь. В Угорщині, яка готується до виборів, від них виграє виключно він. Кожне висловлювання В. Зеленського про те, що В. Орбан має програти вибори, підживлює аргументацію чинного уряду Угорщини та не дає жодних плюсів Україні. «А ще дії Києва не враховують сценарію (досі цілком можливого!), за якого Орбан збереже владу в Угорщині», – наголошує С. Сидоренко.

Натомість В. Орбан дозволяє собі досить грубі заяви на адресу В. Зеленського та України. Зокрема, він пригрозив силою відновити постачання російської нафти через Україну нафтогоном «Дружба» – засудження з боку світових лідерів було відсутнє або досить м'яке. Щоправда, і підтримки таким діям не спостерігається. В. Орбан навіть поскаржився, що Угорщина отримала відповідь на спільний зі Словаччиною лист Єврокомісії щодо «Дружби». «У листі вони зовсім не стали на бік Угорщини і Словаччини – вони стверджують, що Угорщина й Словаччина не мають проблем з постачанням. Вони заступаються за українців і не захищають країн-членів ЄС», – наголосив угорський Прем'єр.

При цьому він заявив, що блокуватиме європейський кредит на 90 млрд євро для України до відновлення транзиту через «Дружбу», а міністр енергетики – що Угорщина вдасться до юридичних кроків, якщо транзит не поновиться через три дні (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2026/03/06/8024277>. 2026. 6.03).

Проте у Європейській комісії більше незадоволені діями України. Там вважають, що останні висловлювання Президента України В. Зеленського щодо Прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана є неприйнятними. Про це заявив заступник головної речниці Єврокомісії О. Гілл. За його словами, у Єврокомісії заявили, що В. Зеленський не повинен погрожувати державам-членам ЄС. «Щодо коментарів Президента Зеленського, ми як Європейська комісія чітко заявляємо, що така лексика є непринятною. Не повинно бути погроз на адресу держав-членів ЄС», – заявив О. Гілл (URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2026/03/6/7232646>. 2026. 6.03).

Щоправда, він додав, що у ЄС вважають, «що така риторика з усіх боків не є ані корисною, ані такою, що сприяє досягненню спільних цілей».

Експерти зазначають, що у ЄС прикриваються діями В. Орбана та Р. Фіцо, не бажаючи швидкого вступу України до цієї організації. Адже це надто складний процес. Як зазначив політолог, співзасновник «Національної платформи стійкості та згуртованості» О. Саакян, «перетравити» Україну Європейському Союзу буде дуже складно. У разі вступу України до ЄС доведеться перерозподіляти фонди на аграрно-промисловий комплекс, розвиток інфраструктури та інші галузі. У всьому цьому Україна претендує на велику частину пирога. «Не тому що ми такі претензійні, просто за об'єктивними показниками Україна і територіально велика країна, і за населенням не маленька. Ми, виходячи із чинних норм і пропорцій визначення представництва у Європейському Союзі, – не маленька країна-карлик з погляду потенційного впливу всередині органів ЄС, а одна з країн-гігантів. І це змінює всі розклади, які існували. Починаючи від фонду з підтримки аграрного сектору, де Україна зараз, згідно з нинішніми формулами у профільному фонді, може претендувати приблизно на таку саму суму, скільки отримують усі країни разом узяті з цього фонду. Тобто на весь обсяг фонду», – вважає О. Саакян (URL: <https://uatv.ua/uk/evrosoyuzu-bude-skladno-peretravyty-ukrayinu-vyklyky-dlya-bryusselya-otsinyv-politolog>. 2026. 6.03).

За словами експерта, на сьогодні дотацію на аграрний сектор отримують Польща, Румунія, Греція та інші країни. Після вступу України до ЄС у них може виникнути запитання: що буде з їхніми аграріями? «Необхідно буде цей фонд збільшувати в кілька разів для того, щоб покрити потреби України та інших країн. Відповідно, частина країн або програм можуть випасти звідти. Або необхідно змінювати норми, або шукати інші якісь механізми та способи, як справедливо перерозподілити ці гроші на підтримку, щоб і фермери в тих країнах не вийшли на вулиці, і водночас Україна мала можливість долучитися до фонду на рівні з тими країнами», – зазначив політолог.

Натомість політолог І. Рейтерович переконаний, що вступ України до ЄС матиме важливе значення для цієї організації, адже Україна, вступаючи до ЄС, впливає на його модернізацію. Зокрема, це стосується військового компоненту. «Якщо в гарантіях безпеки буде прописано вступ до Європейського Союзу як одну з необхідних або ключових умов, це, звісно, дуже сильно зміцнить наші позиції. ЄС – це, безумовно, не військовий блок, а передусім політико-економічне об'єднання. Але, як ми бачимо, усередині ЄС уже йде дуже активна дискусія, зокрема й про військову компоненту. Є розуміння того факту, що НАТО – це добре, але Альянс із достатньо непередбачуваними США – це певний ризик. Тому потрібно шукати й інші формати взаємодії: починаючи від створення європейських сил оборони, які можна буде використовувати для захисту Європейського Союзу», – наголосив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/ukrayina-potribna-evropi-ne-menshe-nizh>

evropa-ukrayini-eksperty-proanalizuvaly-vyklyky-yaki-stoyat-na-shlyahu-do-chlenstva-v-yes. 2026. 3.02).

Щодо пришвидшеного вступу України до ЄС, то, на думку І. Рейтеровича, 2027 р., з одного боку, виглядає достатньо оптимістично. І тут, до речі, питання не до України. З політичної та економічної думки, попри колосальну шкоду, якої Україні завдала й продовжує завдавати Росія, вона насправді давно готова до вступу у ЄС. «Так, можливо, до рівня деяких країн ми не дотягуємо. Але, з іншого боку, у Європейському Союзі є чимало держав, які за своїм економічним і тим більше політичним розвитком навіть відстають. Це факт. І, до речі, самі європейці це визнають. Просто не дуже люблять говорити про це публічно. Особливо представники тих країн, які прекрасно розуміють, що таке Україна і як вона виглядає на їхньому тлі», – підкреслив політолог.

Для А. Круглашова, доктора політичних наук, професора ЧНУ ім. Ю. Федьковича вступ України до ЄС у 2027 р. мало реальний. За його словами, якщо Україна рухатиметься стандартним шляхом, то передбачувана дата вступу до ЄС навряд чи можлива раніше 2030 р. «Здавалося б, уже 2026-й – не так уже й довго. Але якщо виходити не лише із цього, а, наприклад, з так званого 20-пунктного плану Президента США Д. Трампа, який, можливо, буде реалізований, а можливо ні (там далеко не все сприятливо ні для нас, ні для майбутнього Європи), стає зрозуміло, чому виникла ідея двоетапного вступу», – зазначив А. Круглашов.

При цьому він наголосив, що особливо в умовах російської агресії та непередбачуваності зовнішньополітичного курсу США, коли об'єднана Європа дедалі більше усвідомлює, що її безпека – її власна відповідальність, прийняття України, за всіх витрат, а це, безумовно, дороге рішення, стає стратегічною необхідністю.

Значна частина експертів усе ж оцінюють перспективи вступу України до ЄС як реалістичні в середньостроковій перспективі (5–10 років), але плани щодо 2027 р. вважаються складними через необхідність масштабних реформ і воєнні ризики. Розглядаються сценарії поступової інтеграції, секторального доступу до ринку ЄС та членства як частини майбутньої мирної угоди.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Наслідки посилення альянсу КВІР – Кум в Ірані: оцінки експертів

Чергова американо-ізраїльська операція проти Ірану розпочалася в останній день лютого і отримала назву «Епічна лють». Союзники практично одразу ліквідували ключових лідерів релігійно-політичних і силових структур Ісламської Республіки. Попри це представникам «другого ешелону» іранської влади наразі в цілому вдається утримувати контроль над країною. Стійкість

режиму забезпечується опорою на союз Корпусу варткових Ісламської революції та релігійної еліти, головним центром якої є м. Кум. За умови збереження теперішнього статус-кво зміцнення тандему КВІР – Кум здатне завдати істотного впливу на безпекову архітектуру Близького Сходу та прилеглих регіонів.

Доктринальною основою сучасної іранської влади, починаючи з 1980-х років, залишається концепція «веляят-е факіх» (правління верховного правника), яка передбачає передачу абсолютної влади над суспільством найбільш авторитетному представнику шиїтського духовенства. Ця доктрина фактично легітимізує теократичну надбудову над державними інститутами, де верховний лідер (рахбар) є не просто політичним керівником, а намісником прихованого імама на землі. Тобто, фактично, перебирає на себе функції класичного халіфа в сунізмі. Разом з тим інститути президентства і парламентаризму в Ірані мають наближений до декларативного функціонал. Ідеологічною опорою рахбара є духовні лідери країни, переважно зосереджені в м. Кум, силовою – є «корпус варткових».

У межах запропонованої парадигми М. Халаджі з Вашингтонського інституту близькосхідної політики, який сам є випускником місцевої семінарії, Кум репрезентує собою сакральне ядро державного механізму. Він вважає, що саме ця «ідеологічна столиця» служить фундаментальним майданчиком для вироблення єдиного вектора розвитку релігійних та владних еліт. Створена в Кумі система «Хауза» не просто дає освіту, вона є інструментом «масового виробництва» лояльних кліриків, які легітимізують концепцію «веляят-е факіх» і формують інтелектуальне ядро іранської державності. Ключові об'єкти на кшталт Медресе Фейзіє історично були центрами мобілізації, а такі установи, як Університет «Аль-Мустафа», дають змогу Тегерану експортувати ідеологію та створювати лояльні мережі впливу від Іраку до Африки (URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/shiite-seminaries-iran-and-iraq-clerical-establishment-and-state-power>).

На думку професора А. Аманата з Єльського університету, Кум володіє унікальним символічним ресурсом, який поєднує народну побожність із державною ідеологією. Головна святиня міста – Мавзолей Фатіми Масуме – є не лише центром паломництва, а й джерелом «сакральної легітимності» для духовної влади. Крім того, есхатологічний вимір іранської політики, сконцентрований навколо мечеті Джамкаран (місця очікування прихованого імама Магді), активно використовується режимом для консолідації прихильників через месіанські та апокаліптичні наративи, що перетворює релігійну віру на потужний інструмент політичної мобілізації (URL: https://staibabussalamsula.ac.id/wp-content/uploads/2024/03/ISLAM-SYIAH-DI-IRAN-staibabussalamsula.ac_.id_.pdf).

Згідно з висновками доктора Ш. Бара, експерта з питань ідеології Близького Сходу, інституційна інфраструктура Кума є ланкою, що напругу з'єднує духовний центр із силовими структурами, зокрема КВІР. Офіси

великих аятол, що розташовані в місті, функціонують як потужні адміністративні та фінансові хаби, а численні науково-дослідні центри розробляють релігійно-правові аргументи (fatwas), які виправдовують як внутрішні репресії, так і експансивну зовнішню політику. У такий спосіб Кум забезпечує режиму «ідеологічний тил», де прагматичні політичні рішення отримують необхідну теологічну санкцію та обґрунтування (URL: <https://www.runi.ac.il/media/1j3id11r/2832iraniandefensedoctrinefinal2004.pdf>).

Корпус вартів Ісламської революції був створений засновником сучасного Ірану аятолою Хомейні у травні 1979 р. – за місяць після проголошення країни Ісламською Республікою. Спочатку задуманий як народне ополчення для захисту завоювань революції від можливих заколотів регулярної армії, сьогоднішній КВІР уже далеко не просто елітне військо. За 47 років правління аятол корпус еволюціонував у колосальну паралельну державну структуру.

На думку експертів Міжнародного інституту стратегічних досліджень (IISS), «вартів революції» – це насамперед потужний мілітарний інструмент, чії можливості виходять далеко за межі звичайної гвардії. До складу КВІР входять підрозділи, оснащені найсучаснішою бронетехнікою, артилерією та ракетними системами, включаючи сили ППО (саме підрозділом вартів у 2020 р. було збито український літак над Тегераном). Наявність власних ВПС та ВМФ робить корпус «державою в державі».

Яскравим прикладом політичної ваги цієї структури була постать генерал-лейтенанта К. Сулеймані, екскомандувача спецпідрозділу «Аль-Кудс», який до своєї ліквідації американцями у 2020 р., по суті, в тандемі з аятолою Хаменеї керував стратегічним курсом країни. Одним із показників можливостей Сулеймані стала кризова ситуація навколо фактичного проголошення у 2017 р. в Іракському Курдистані (м. Ербіль) незалежної курдської держави після відповідного референдуму. Генералу К. Сулеймані тоді за два тижні вдалося вирішити цю проблему, й сьогодні мало хто пам'ятає про цей інцидент. Завдяки багатомільйонному ополченню «Басідж» КВІР контролює не лише поліцію та армію, а й пронизує цивільне життя – від університетів до держустанов, створюючи тотальний ідеологічний та силовий каркас суспільства (URL: <https://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/iran-networks-of-influence-strategic-dossier>).

Експертний дискурс RAND Corporation фіксує, що КВІР також трансформувалася у провідну економічну силу Ірану, яка через свій гігантський конгломерат «Хатам аль-Анбія» контролює найбільш прибуткові та стратегічні галузі – від масштабного будівництва та видобутку нафти до банківського сектору. Така глибока інтеграція в економіку пояснює, чому військові удари США по іранських нафтопереробних заводах у лютому 2026 р. були спрямовані насамперед по «фінансовому гаманцю» корпусу з метою підризу його операційної спроможності. Крім того, вартів мають значний вплив серед «другого ешелону» іранської влади, багато з яких є вихідцями з

корпусу або ополчення «Басідж». З одного боку, такі політики формують касту управлінців, загартованих десятиліттями функціонування в умовах жорстких міжнародних санкцій та ізоляції. З іншого – завдяки цьому ресурсу КВІР здатний виконувати роль латентного політичного арбітра в країні (URL: <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG821.html>).

Тому, на думку аналітиків Інституту вивчення війни (ISW), характер теперішніх американо-ізраїльських атак на Іран має докорінні відмінності від операцій минулих років. Якщо у 2025 р. основними цілями були системи ППО та об'єкти ядерної програми, то в межах операції «Епічна лють» під ударами опинилися також центри прийняття рішень і критична інфраструктура – порти базування ВМС КВІР і термінали експорту нафти. Проте найважливішою зміною стало включення до списку цілей м. Кум, головного духовного та ідеологічного центру країни.

Варто зауважити, що в Кумі розташована не лише сакральна інфраструктура, а й розгалужена мережа командних пунктів КВІР, часто замаскованих під цивільні чи релігійні установи. Під час атак союзники намагалися діяти хірургічно точно, щоб не спровокувати тотальний релігійний джихад, проте їхніми цілями стали вузли зв'язку та сервери, приховані в релігійних фондах, через які Тегеран здійснює оперативне управління своїми проксі-групами, такими як «Хезболла» та хусити. Через це Кум у цій кампанії розглядався не як місто святинь, а як реальний ідеологічний «командний пункт» режиму, що підлягає нейтралізації для підриву вертикалі управління країною (URL: <https://www.understandingwar.org/background/iran-crisis-update-2026-analysis-of-strategic-targets>).

Аналітичний дискурс Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) акцентує увагу на тому, що стратегічне планування операції «Епічна лють» має принципові відмінності від військової операції США та Ізраїлю 2025 р., яка увійшла в історію як «Дванадцятиденна війна» (Twelve-Day War). Якщо попередня кампанія була блицударом, то нинішня операція від самого початку була розрахована на значно довший термін – орієнтовно чотири тижні. Така пролонгація зумовлена радикальним розширенням цілей Вашингтона: ідеться вже не просто про стримування іранських ракетно-ядерних програм, а про системне знищення ідеологічних та командних центрів режиму. На практиці затяжний характер атак свідчить про намір союзників створити умови для фундаментального переформатування влади в Тегерані шляхом максимального ослаблення силового апарату КВІР (URL: <https://www.csis.org/analysis/protracted-conflict-iran-strategic-shift-2026>).

Виходячи з геополітичних маркерів Брукінгського інституту, поточна ситуація навколо Ірану демонструє виразні паралелі з подіями в Іраку на початку 1990-х – 2000-х рр. Після звільнення Кувейту в результаті операцій «Щит пустелі» та «Буря в пустелі» коаліція на чолі зі США залишила С. Хусейна при владі, обмежившись санкціями та зонами, забороненими для польотів. Однак нерішучість Дж. Буша-старшого щодо демонтажу режиму

стала одним із чинників його поразки на виборах. Зрештою, наступна адміністрація у 2003 р. ініціювала нову війну, звинувативши Багдад у підтримці тероризму та розробці зброї масового знищення. Хоча систему влади було кардинально змінено, а самого Хусейна ліквідовано, відсутність знайденої ЗМЗ та подальша нестабільність в Іраку стали важливим уроком для Вашингтона. Сучасна стратегія щодо Ірану від 2026 р., схоже, враховує цей досвід, намагаючись поєднати ідеологічне послаблення режиму з військовим тиском, щоб уникнути хаосу, який охопив Ірак після падіння диктатури (URL: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-iraq-regime-change-and-its-aftermath-for-iran-policy>).

Експертне середовище Близькосхідного інституту (MEI) солідарне у висновках, що стратегія Д. Трампа щодо Тегерана також зазнала істотної трансформації: якщо під час першої каденції (2017–2021) концепція «максимального тиску» (Maximum Pressure) зосереджувалася на дипломатичній ізоляції та економічному виснаженні через санкції, то у 2026 р. вона еволюціонувала у версію “Maximum Pressure 2.0”. У свій перший термін Д. Трамп, попри ліквідацію К. Сулеймані, неодноразово уникав повномасштабної війни, прагнучи нової «кращої угоди» замість Спільного всеосяжного плану дій (JCPOA). Проте сьогодні, в умовах його другої каденції, Білий дім перейшов від стратегії стримування до стратегії прямого примусу. Теперішня операція «Епічна лють» свідчить, що замість очікування на зміну поведінки режиму через порожні скарбниці Вашингтон зробив ставку на фізичне руйнування його силового та ідеологічного каркаса. Якщо раніше метою було змусити Іран повернутися за стіл переговорів, то у 2026 р. пріоритетом стало створення «точок безповоротності» – знищення потенціалу КВІР та ядерної інфраструктури до такого рівня, коли переформатування влади стане неминучим наслідком внутрішньої дестабілізації (URL: <https://mei.edu/commentary/the-first-year-of-trumps-second-term-in-the-middle-east-the-case-for-qualified-optimism>).

Аналітична оптика IISS фіксує, що ключовим чинником у кампанії «Епічна лють» є радикальна різниця у моделях ведення війни. Якщо США та Ізраїль роблять ставку на технологічну перевагу та високоточне знищення центрів управління (вже використавши боєприпасів на суму від 600 млн до 1,1 млрд дол.), то Тегеран відповідає стратегією масованості. Витрати Ірану на ракетно-дронові атаки (220–320 ракет типу Shahab/Fateh та ~800 дронів Shahed) оцінюються у 450–800 млн дол., що підкреслює асиметрію: дешеві дрони проти дороговартісних систем ППО (URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2026/01/expenditure-analysis-iranian-strike-campaign>).

Спираючись на верифіковані дані, аналітики CSIS підкреслюють, що навіть за умови виконання 4-тижневого плану операції та руйнування економічної інфраструктури КВІР, питання стійкості режиму залишається відкритим. Досвід Ірану свідчить про надзвичайну живучість системи, де духівництво Кума та силовики КВІР утворюють нерозривний симбіоз. Існує

висока ймовірність, що результатом операції стане не колапс влади, а її подальша радикалізація. У такому сценарії Корпус вартових остаточно трансформується у домінуючий воєнно-політичний центр, який використовуватиме свої транснаціональні проксі-мережі – від «Хезболли» до хуситів – як інструмент стратегічної помсти, що докорінно змінить архітектуру безпеки Близького Сходу на десятиліття вперед (URL: <https://www.csis.org/analysis/iran-missile-inventory-and-the-future-of-regional-deterrence-2026>).

Звіт Ради з міжнародних відносин (CFR) постулює, що після завершення активної фази операції «Епічна лють» Близький Схід увійде у тривалий період геополітичної турбулентності. Хоча воєнні удари союзників здатні істотно підірвати ракетно-ядерний потенціал Тегерана, вони навряд чи призведуть до миттєвого колапсу Ісламської Республіки. Найімовірнішим сценарієм на найближчі 6–12 місяців є консолідація влади навколо КВІР та посилення ідеологічної ролі Кума.

У висновках експертів CSIS стверджується, що Іран відповість на тактичні втрати через механізм «периферійного стримування», активізувавши проксі-структури у Лівані, Сирії і Ємені. Водночас на глобальному рівні очікується поглиблення співпраці Тегерана з Пекіном та Москвою, що може частково нівелювати ефект західних санкцій. Через це стабільність іранського режиму протягом наступного року прямо залежатиме від міцності союзу між духовною елітою та силовою вертикаллю. Якщо цей альянс витримає поточний тиск, Ісламська Республіка, можливо, адаптується до нових реалій, зберігши статус агресивного регіонального гравця, що змусить США та їхніх союзників перейти до виснажливої стратегії стримування низької інтенсивності (URL: <https://www.cfr.org/report/iran-after-epic-fury-regional-stability-and-regime-resilience-2026>).

Водночас аналітики IISS вважають, що ключовим обмежувальним фактором для реалізації сценарію радикального переформатування влади в Ірані залишається надзвичайно низька ймовірність проведення повномасштабної сухопутної операції проти країни. Історичний досвід Близького Сходу свідчить, що стійкі політичні режими, так як іранський, зазвичай можуть бути демонтовані лише за умов прямого військового контролю над територією держави, як це сталося в Іраку у 2003 р. Проте у випадку з Іраном реалізація такого сценарію видається сумнівною з огляду на комплекс геополітичних і демографічних чинників.

З півночі потенційний напрямок операції через Азербайджан малоймовірний, оскільки Баку дотримується обережного нейтралітету у відносинах з Тегераном, а його стратегічний союзник – Туреччина – навряд чи підтримав би використання своєї зони впливу для масштабного вторгнення. Західний напрямок через Ірак також є проблематичним, оскільки політична система цієї країни значною мірою спирається на шіїтські сили, які мають тісні зв'язки з Іраном. Південно-східний вектор через Афганістан обмежений

фактом перебування там недружнього до США режиму «Талібану», тоді як у Пакистані існують значні шіїтські громади, частина яких демонструє симпатії до Тегерана. Нейтралітет Туркменістану також поки не викликає сумнівів.

Крім того, Іран із населенням понад 90 млн осіб має потужний мобілізаційний потенціал і сильну історичну ідентичність, пов'язану з уявленням про державність як про спадкоємність великої цивілізаційної та імперської традиції. У таких умовах навіть обмежена зовнішня інтервенція могла б спричинити консолідацію значної частини суспільства навколо чинної влади. Ситуацію додатково ускладнює і слабкість іранської опозиції, яка залишається фрагментованою, діє переважно в еміграції та не має достатніх організаційних ресурсів для реального впливу на внутрішньополітичні процеси в країні (URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2026/02/iran-theatre-of-operations-geospatial-constraints>).

Отже, події березня 2026 р., зокрема обрання новим рахбаром сина загиблого лідера, також пов'язаного з Кумом, 56-річного М. Хаменеї, чю кандидатуру активно лобював Корпус вартових Ісламської революції, створюють нову політичну реальність. Це призначення де-факто легітимізує повний контроль силовиків над процесом транзиту влади за підтримки релігійних еліт. З урахуванням цієї динаміки та наслідків операції «Епічна лють», можна виокремити три базові сценарії подальшого розвитку подій:

Сценарій 1: Контрольована стабілізація (найбільш імовірний)

КВІР під керівництвом нового духовного лідера зберігає контроль над силовими структурами та економічними ресурсами. Духовенство Кума забезпечує необхідну ідеологічну легітимність, тоді як країна поступово адаптується до довгострокової стратегії стримування з боку США та Ізраїлю.

Сценарій 2: Силова консолідація та радикалізація

Влада остаточно концентрується в руках КВІР, роль цивільних інститутів зводиться до мінімуму. Іран перетворюється на закриту мілітаризовану державу, що супроводжується різким зростанням активності проксі-груп («Хезболла», хусити) для компенсації військових втрат регулярних сил.

Сценарій 3: Внутрішня дестабілізація

Імовірність цього сценарію нижча, проте поєднання економічного колапсу та військових ударів може спровокувати конфлікт між фракціями еліт, що здатне спричинити масштабну регіональну кризу.

Основні напрямки діяльності НАН

Засідання Президії НАН України 25 лютого 2026 р.: системи штучного інтелекту, квантове програмування, цифрова трансформація

Чергове засідання Президії Національної академії наук України відбулося 25 лютого 2026 р.

На його початку було заслухано доповідь завідувача кафедри кібербезпеки та інтелектуальних інформаційних технологій Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» члена-кореспондента НАН України В. Харченка «Наукові засади, методи створення та впровадження гарантоздатних систем штучного інтелекту». У доповіді було наголошено, що розроблення теорії, методів і технологій аналізу, оцінювання, створення та використання гарантоздатних систем штучного інтелекту (СШІ) для ефективного керування, оброблення даних, забезпечення готовності, безпечності й резильєнтності об'єктів критичної інформаційної та енергетичної інфраструктури, інтелектуальних безпілотних систем і комплексів різного призначення формує та вирішує ряд актуальних наукових і практичних завдань, важливих для безпеки й оборони країни.

Разом з тим, за словами доповідача, можуть виникати загрози, пов'язані з порушенням надійного та безпечного функціонування СШІ, спричинені невизначеністю їхньої поведінки внаслідок перевірок на обмежених послідовностях вхідних даних і наборах даних, які використовувалися для навчання (датасетів), відмовами програмно-апаратної реалізації, кібератаками на вразливості тощо. Це особливо критично під час застосування засобів ШІ в системах з високою ціною часткової або повної втрати працездатності. Крім того, важливими є задачі обґрунтування та забезпечення виконання вимог до специфічних характеристик ШІ, а саме: етичності (ethics), поясненості (explainability), довірчоздатності (trustworthiness) та інших, їх визначенню та упорядкуванню з урахуванням складної структури.

В. Харченко підкреслив, що новизна СШІ як об'єктів забезпечення надійності та безпеки зумовлює необхідність формування концептуальної бази для створення гарантоздатних систем штучного інтелекту. Концепція гарантоздатності (властивості системи виконувати специфіковані функції, яким можна обґрунтовано довіряти) як комплексної властивості, що об'єднує безвідмовність, готовність, функціональну безпечність, кібербезпеку, а за певних умов резильєнтність, недостатньо поширена на СШІ та враховує їх особливості.

Доповідач розповів, що наукові підходи та практичні результати, що отримані в Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут» у кооперації з індустріальними й академічними партнерами, спрямовані на формування та розвиток теорії й моделей

гарантоздатних інтелектуальних обчислень. Зокрема, сформульовано концепцію побудови гарантоздатних (надійних і безпечних) розподілених і вбудованих систем та інфраструктур з недостатньо надійних і безпечних компонентів (систем) в умовах дії агресивного фізичного та інформаційного середовища зі змінними параметрами. Запропоновано концепцію «великої» ІТ-безпеки й теоретично обґрунтовано принципи багатoversійності, багатопараметричної адаптації та багатоступеневої керованої деградації для систем, важливих для безпеки. На підставі досліджень багатoversійних систем і технологій в атомній енергетиці та аерокосмічних комплексах запропоновано та теоретично обґрунтовано принципи комбінованої диверсності (версійної, версійно-структурної або версійно-часової надмірності), методи оперативного контролю, реконфігурації та донавчання резервних підсистем для забезпечення гарантоздатності СШ. Визначено стратегії їх упровадження в СШ з використанням диверсності датасетів і методів побудови версій (каналів), диверсності донавчання при виявленні проблем/ отриманні додаткових датасетів, і диверсності засобів контролю працездатності окремих каналів СШ. Розроблено й досліджено комплекс математичних моделей оцінювання гарантоздатності СШ з використанням багатофрагментних марковських моделей, різних типів дерев відмов і кібератак.

Окремо було наголошено, що сферами застосування результатів є системи безпеки (аварійного захисту реакторів) АЕС, аерокосмічні та безпілотні інтелектуальні системи, мобільні системи екологічного моніторингу й розмінування. На особливу увагу заслуговує запропонована система пошуку та ідентифікації вибухонебезпечних предметів з використанням мультисенсорних інтелектуальних платформ.

В обговоренні доповіді голова Державної служби спеціального зв'язку і захисту інформації України доктор технічних наук О. Потій наголосив на актуальності й практичній значущості досліджень щодо надійності систем штучного інтелекту, які, поза сумнівом, посилюють спроможності нашої держави у сфері національної безпеки та стійкості суспільства в ряді важливих галузей, у тому числі у сфері кіберзахисту й кібербезпеки.

Генеральний директор ПАТ «Науково-виробниче підприємство “Радій”» кандидат технічних наук А. Бегун розповіла про тісну співпрацю з науковцями щодо створення керуючих систем безпеки для об'єктів атомної енергетики. Такі системи аварійного захисту впроваджені на реакторах України й інших країн, а досвід їх використання у складних умовах війни показав їхню високу безпеку та резильєнтність.

Директор Інституту проблем моделювання в енергетиці ім. Г. Є. Пухова НАН України член-кореспондент НАН України В. Мохор акцентував на важливості тісної співпраці наукових колективів і необхідності продовження досліджень гарантоздатності та резильєнтності систем штучного інтелекту, які стають важливою складовою об'єктів енергетичної інфраструктури.

Академік-секретар Відділення інформатики НАН України академік НАН України О. Хіміч наголосив, що роботи з розвитку наукових засад, методів і технологій оцінювання та забезпечення гарантоздатності й резильєнтності систем штучного інтелекту є одним з пріоритетних наукових напрямів. Разом з тим він акцентував на критичних викликах, які пов'язані зі стрімким розвитком США.

Другою було заслухано наукову доповідь професора кафедри теоретичної фізики імені професора І. Вакарчука Львівського національного університету ім. І. Франка члена-кореспондента НАН України Х. Гнатенко «Квантове програмування: нові можливості для розв'язання фундаментальних задач та перспективи практичного застосування». Вона наголосила, що актуальність цієї наукової проблематики зумовлена стрімким розвитком квантових технологій і потребою в розробленні нових алгоритмічних підходів. Застосування квантових процесорів дає змогу здійснювати дослідження складних квантових систем і моделювання квантових процесів. У зв'язку із цим активно вивчаються фундаментальні питання з використанням квантових комп'ютерів, зокрема аналіз властивостей еволюційних квантових станів, визначення енергетичних рівнів квантових систем, моделювання квантових процесів і систем.

Окремо було підкреслено, що на сьогодні важливим завданням є створення квантових протоколів, стійких до впливу похибок, для здійснення розрахунків на сучасних шумних квантових процесорах. Разом з тим перспективним є також розроблення алгоритмів, які з розвитком технологій відкриють шлях до досягнення квантової переваги, тобто забезпечать розв'язання широкого класу фундаментальних і прикладних задач швидше та з меншими ресурсними витратами порівняно з класичними обчисленнями.

У доповіді було наведено приклади вже отриманих вагомих результатів, які мають наукове та прикладне значення й становлять істотний внесок у розвиток квантових алгоритмів, квантової інформації та суміжних міждисциплінарних напрямів досліджень. Х. Гнатенко також підкреслила, що заплутаність є одним із ключових ресурсів квантових технологій. Квантові графові стани знаходять широке застосування, зокрема в алгоритмах корекції квантових помилок, квантовому машинному навчанні та квантовій криптографії, а відтак отримані результати можуть бути використані для подальшого розвитку квантових обчислень. Водночас графи широко застосовуються для моделювання складних систем, зокрема соціальних процесів, а також у завданнях логістики та економіки. У перспективі з розвитком квантових технологій розроблені алгоритми можуть набути практичного використання в широкому колі прикладних задач.

Доповідач звернула увагу, що обчислення здійснювалися через інтернет-доступ до квантових процесорів, розташованих за межами України. Квантових комп'ютерів, створених в Україні, наразі немає, що зумовлено

рядом об'єктивних чинників, серед яких основним є висока вартість відповідних технологій і складна ситуація, пов'язана з воєнним станом.

Окрему увагу Х. Гнатенко звернула на створення у 2020 р. та впровадження першої в Україні бакалаврської освітньої програми «Квантові комп'ютери та квантове програмування» у Львівському національному університеті ім. І. Франка. Крім того, відкрито магістерські програми з квантової інформації та квантових обчислень у Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, Львівському національному університеті ім. І. Франка та Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна, що свідчить про формування в Україні освітнього й наукового середовища у сфері квантових технологій.

В обговоренні доповіді академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік М. Бондар виголосив відгук на виступ Х. Гнатенко від головного наукового співробітника відділу комп'ютерного моделювання багаточастинкових систем Інституту фізики конденсованих систем ім. І. Р. Юхновського НАН України академіка НАН України І. Мриглода. У ньому було наголошено, що отримані результати мають вагомим наукове та прикладне значення для розвитку квантової інформації, квантових алгоритмів і суміжних міждисциплінарних напрямів. Указано на перспективи застосування запропонованих підходів у завданнях оптимізації, логістики, економіки, фармацевтики, а також у квантовому машинному навчанні, квантовій криптографії та алгоритмах корекції квантових помилок.

Від імені відділення академік НАН України М. Бондар підтримав доповідь, акцентував на актуальності та перспективності цієї тематики, а також зазначив, що отримані доповідачем результати становлять істотний внесок у розвиток квантових алгоритмів, квантової інформації, суміжних міждисциплінарних напрямів досліджень.

Провідний науковий співробітник, керівник групи квантової оптики та квантової інформації відділу синергетики Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України член-кореспондент НАН України А. Семенов загострив увагу на тому, що сьогодні квантові технології набувають стрімкого розвитку у світі, а створення квантового комп'ютера, стійкого до помилок, є перспективою найближчого майбутнього. Саме тому підготовка нового покоління фахівців і залучення українських дослідницьких груп до міжнародних проєктів має надзвичайно важливе значення.

Старший науковий співробітник Київського академічного університету та Інституту математики НАН України кандидат фізико-математичних наук Д. Якименко підтримав представлену доповідь та інформував про досвід роботи з квантовими комп'ютерами в рамках співпраці з міжнародними організаціями. Він також наголосив на важливості розширення ініціатив, які сприяють підвищенню зацікавленості молоді сучасними квантовими технологіями.

Академіки НАН України О. Хіміч і В. Локтев дали високу оцінку доповіді й одержаних результатів, акцентували на важливості подальшого розвитку цієї галузі досліджень в Україні.

Далі з доповіддю «Про цифрову трансформацію НАН України» виступив директор Інституту програмних систем НАН України член-кореспондент НАН України І. Сініцин. Він наголосив, що цифрова трансформація НАН України визначається як системний та імперативний процес модернізації управління, наукової інфраструктури й механізмів створення критичних знань, виконання якого є необхідною умовою ефективного використання державних ресурсів, міжнародної інтеграції та забезпечення стійкого розвитку національної наукової системи. Завдання Програми інформатизації НАН України за весь період її реалізації з 2004 по 2024 р. виконано і створено передумови цифрової трансформації НАН України.

Водночас, за словами І. Сініцина, є потреба в належному ресурсному забезпеченні ефективної комплексної роботи над розбудовою системи цифрових рішень у сфері науки, включно зі створенням безпечного електронного середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури наукових установ, підвищенні рівня цифрової компетентності, цифровій трансформації процесів і послуг, а також інтелектуалізації збору й аналізу даних.

З огляду на те що інформаційна інфраструктура НАН України відіграє ключову роль у підвищенні ефективності науково-дослідної діяльності та конкурентоспроможності національної науково-освітньої системи, доповідач відзначив ключові аспекти цифрової трансформації НАН України, серед яких запровадження системи електронного документообігу НАН України; модернізація системи захисту інформаційної інфраструктури НАН України та її наукових установ; використання катастрофостійкого центру обміну даними в Україні; розвиток Базового координаційного центру та Регіонального операційного центру глід; розвиток Центру колективного користування обладнанням суперкомп'ютерного комплексу СКІТ; реалізація проєктів з функціонального забезпечення НАН України – модернізація РІТ НОД та ін.

На завершення засідання було розглянуто ряд кадрових і поточних питань. Зокрема, Президія НАН України постановила присудити Золоту медаль ім. В. І. Вернадського НАН України за результатами конкурсу 2025 р. академіку НАН України М. Жулинському та іноземному члену НАН України М. Павлишину (Австралія) – за визначний внесок у розвиток українського літературознавства та його утвердження за кордоном. Також присуджено премії імені видатних учених України та премії НАН України для молодих учених і студентів за кращі наукові роботи за підсумками конкурсу 2025 р.

Далі учасники засідання заслухали інформацію про план заходів НАН України, пов'язаних з 40-ми роковинами Чорнобильської катастрофи, та про

порядок проведення сесій Загальних зборів НАН України і загальних зборів відділень НАН України, які заплановані на 21–23 квітня 2026 р. (*Національна академія наук України* (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 27.02).

Сучасні дослідження академічної науки

Як урятувати міст імені Є. Патона: радять експерти

Останніми днями українські громадськість і медіа посилено цікавляться Мостом ім. Є. Патона, після того як НАН України оприлюднила тривожні дані про темпи його деградації та нинішній аварійний технічний стан. Вважаємо своїм обов'язком продовжити це обговорення й повідомити українцям, що ситуація не є безнадійною і фахівці знають, як полагодити міст так, щоб він прослужив нашій столиці ще багато десятиліть. До вашої уваги – стаття генерального директора Українського інституту сталевих конструкцій ім. В. М. Шимановського (нагадаємо, саме ця установа колись і спроектувала міст) члена-кореспондента НАН України О. Шимановського, у якій він ділиться найновішою інформацією про технічний стан мосту й докладними рекомендаціями про те, як саме потрібно реконструювати цю споруду та що варто зробити найперше.

Який він, Міст ім. Є. Патона?

Міст ім. Є. Патона – металевий суцільнозварний міст через р. Дніпро в Києві, що сполучає бульвар М. Міхновського з Русанівським і Березняківським житловими масивами. Міст, введений в експлуатацію в 1953 р., став першим у світі суцільнозварним мостом, у якому реалізовано ідеї та розробки видатного українського науковця в галузі мостобудування і зварювальних процесів, автора новітньої на той час технології автоматичного зварювання під флюсом академіка АН УРСР Є. Патона. Міст проектували під загальним керівництвом Є. Патона й за участю інженерів В. Труфякова, В. Шеверницького, В. Новикова, Г. Жемчужникова, С. Островської. Проект споруди виконали в Українському інституті сталевих конструкцій ім. В. М. Шимановського (він тоді називався Київським окремим проектним бюро «Проектстальконструкція») за участю інженерів О. Шумицького, В. Кіреєнка, І. Маракіна.

Усі металокопункції мосту були виготовлені на Дніпропетровському заводі металокопункцій ім. І. В. Бабушкіна, доставлені залізницею до Києва, змонтовані за допомогою зварювання безпосередньо на місці будівництва. При цьому автомати й напівавтомати зварили 97 % швів, а під час монтажу вперше у світі успішно застосували спосіб зварювання з примусовим формуванням вертикальних монтажних швів.

Загальна довжина мосту – 1543,0 м. Ширина проїзної частини між бордюрами – 21,0 м, а тротуарів для пішоходів – 3,0 м. Міст спроектували за нормами 1948 р. на пропуск чотирьох колон автотранспорту по 3,375 м кожна

(без урахування смуг безпеки) і двох смуг трамваю (зараз трамвайні колії демонтовано) загальною шириною трамвайного полотна 7,5 м.

Міст має прогони: у пойменній частині – 58,0 м, у судноплавній частині – 87,0 м, біля берегів – 17,1 м. Прогонові будови мосту виконані суцільнозварними, балковими, нерозрізними і складаються із чотирьох головних балок, об'єднаних у поперечних перерізах в'язями з кутиків. Розбивка на нерозрізні прогонові будови є такою: $(4 \times 58) + (4 \times 58) + (58 + 4 \times 87 + 58) + (5 \times 58) + (5 \times 58) = 1508$ м.

Головні балки мають стінку заввишки 3600 мм (на опорах судноплавних прогонів збільшується прямолінійними вутами до 6100 мм) і виконані з вуглецевої сталі М16С, яка за своїми характеристиками відповідає сталі ВСтЗсп. Поперечні й поздовжні в'язі прийнято у вигляді наскрізних ферм з елементів кутикових профілів.

Вага всіх металевих конструкцій моста сягнула 10 тис. т.

Історія деградації. Одразу варто зауважити, що, з огляду на унікальність конструкції Мосту ім. Є. Патона, Український інститут сталевих конструкцій ім. В. М. Шимановського від моменту урочистого відкриття цієї споруди 5 листопада 1953 р. і до сьогодні здійснює періодичний моніторинг та візуально-інструментальні обстеження її технічного стану. Отже, можна стверджувати, що корозійні пошкодження металоконструкцій моста, які на сьогодні є однією з головних причин його вкрай незадовільного технічного стану, мають тривалу історію.

Ще результати обстеження мосту в 1985 р. засвідчили, що загальний істотний недолік стану металоконструкцій головних балок, в'язів і поперечних балок мосту – це ураження їхніх елементів корозією. Основною причиною цього тоді визнали постійне змочування металоконструкцій мосту водою через порушення гідроізоляції залізобетонної плити проїзної частини. Іншою причиною виявленої корозії металоконструкцій мосту визначили незадовільну якість їх фарбування, особливо – неякісне очищення поверхні перед фарбуванням. Найбільш постраждалими від корозії виявилися поперечні балки, ослаблення перерізів яких уже на той час становило 5–25 %, а їх стан класифікували як незадовільний. Незадовільним було визнано й стан деформаційних швів. Решта конструкцій Мосту ім. Є. Патона перебували тоді в задовільному стані, хоча й там були окремі дефекти.

Обстеження мосту в 1990 р. виявило поступове погіршення стану його конструкцій. Згідно із чинними на той час нормами, загальний стан конструкцій Мосту ім. Є. Патона за підсумками виконаного обстеження оцінили у два бали, тобто як споруду, що має несправності третьої категорії. До переліку конструкцій з такими несправностями віднесли поперечні балки, залізобетонні плити проїзної частини в межах трамвайного полотна й оглядові пристосування. У висновках обстеження наголосили, що захист металоконструкцій прогонової будови є основним чинником збереження цілісності моста. Крім того, було рекомендовано захистити металоконструкції

мосту шляхом нанесення на них металізаційно-лакофарбового покриття. Проте цю рекомендацію так і не виконали.

Наступне обстеження мосту – 2001р. – засвідчило подальше погіршення його технічного стану через розвиток корозії металу. Порівняно з результатами попередніх обстежень значно розширилася уражена корозією площа головних балок мосту, насамперед у надопорних ділянках. Однак їхній технічний стан, згідно з класифікацією чинних на той час норм, визнали працездатним. Значно істотніше погіршився стан поперечних балок: деякі з них уже до 1997 р. отримали ослаблення до 70 % площі перерізу, тому в 1998–1999 рр. їх частково підсилили. Але навіть попри це у 2001 р. їхній стан класифікували як обмежено працездатний. Одночасно зазначалося, що ремонт поперечних балок недоцільний, і рекомендувалося повністю замінити балки разом з розташованими вище залізобетонними плитами проїзної частини (адже неможливо замінити поперечні балки, не замінюючи плити). Крім того, через корозійні процеси технічний стан багатьох в'язів прогонових будов було класифіковано як аварійний і відзначено погіршення й інших конструкцій мосту: залізобетонних плит проїзної частини, перил, ліхтарних щогл, оглядових пристосувань тощо. Загалом технічний стан Мосту ім. Є. Патона у 2001 р. класифікували як обмежено працездатний – згідно з класифікацією вже згадуваних норм. Тоді ж, спираючись на результати обстеження, інститут рекомендував докорінно реконструювати міст, замінивши наявні залізобетонні плити проїзної частини та поперечних балок на полегшену сталеву ортотропну плиту.

Чергове обстеження металокопструкцій Мосту ім. Є. Патона – у 2004 р. – засвідчило, що погіршення стану конструкцій мосту пришвидшилося, а його технічний стан класифікували через це як непридатний для нормальної експлуатації згідно із чинними на той час нормами. Обстеження ж у 2009 р. вкотре підтвердило цей висновок.

У 2017 р. відбулося наступне планове обстеження всіх конструкцій мосту, включно з підводним обстеженням його опор. За рейтингом основних конструктивних елементів з'ясувалося, що стан мосту – обмежено працездатний (стан 4), згідно з класифікацією чинних на той час норм, проте вже наступне обстеження – у 2018 р. – віднесло міст до непрацездатних, що було підтверджено і в 2020 р.

Що нині? Опис пошкоджень. Як уже згадувалося, Міст ім. Є. Патона експлуатується вже 73 роки і, на жаль, нині перебуває у вкрай незадовільному технічному стані, про що свідчать результати планових його обстежень у 2017, 2018 і 2020 р.

Відповідно до вимог чинних нормативних документів у 2025 р. міст обстежили знову. За підсумками цього обстеження з'ясувалося, що основні зафіксовані дефекти конструкцій мосту з'явилися й розвивалися через недотримання міжремонтних термінів, тобто через те, що не було ні планових капітальних ремонтів, ні загальної реконструкції мосту. На необхідності

реконструкції фахівці не раз наголошували у своїх працях і в усіх технічних звітах про обстеження мосту в останні роки. Виявлені дефекти негативно впливають на довговічність конструкцій, знижують безпеку та комфортність руху мостом, у деяких випадках не лише зменшують несну здатність мосту, а навіть призводять до аварійних ситуацій.

Що стосується результатів торішнього чергового планового обстеження Мосту ім. Є. Патона, то до переліку основних дефектів конструкцій цієї споруди, які потрібно усунути, віднесено:

- наскрізні корозійні діри у стінках крайніх балок (верхової та низової) у місцях їхнього прилягання до нижніх поясів на опорі № 25, а також розшарування поясів головних балок через корозію в прогоні 25–26, для відновлення яких необхідно невідкладно підсилити стінки крайніх головних балок у зазначених місцях і в місцях розшарування поясів головних балок у прогоні 25–26;

- розриви значної кількості горизонтальних в'язей за всією довжиною мосту, особливо в прогоні 16–17, де на окремих ділянках зафіксовано корозію металу із втратою більше 50 % перерізу елементів в'язей, через що в'язі потрібно замінити або підсилити за всією довжиною прогонової будови;

- на окремих опорних частинах через тривалий вплив корозії відірвалися з'єднувальні та бокові планки, а також відсутні або зруйновані чимало захисних кожухів, тому опорні частини потребують, по-перше, відновлення з'єднувальних планок з болтами, по-друге, змащення поверхонь котіння, по-третє, відновлення захисних кожухів й антикорозійного захисту;

- зруйновані корозією стінки поперечних балок у місцях затікання води (точніше, розчинів агресивних протижелезних соляних сумішей) крізь залізобетонну плиту проїзної частини, що загрожує проїзній частини мосту загалом; поперечні балки, з огляду на їхній стан, поремонтувати вже неможливо – їх потрібно повністю замінити;

- руйнування бетону залізобетонної плити проїзної частини та руйнування захисного шару її арматури з глибиною карбонізації бетону в середньому до 20 мм (в окремих місцях навіть більше) з перевищенням товщі захисного шару бетону з корозійними пошкодженнями арматури подекуди до 74 % площі перерізу;

- зруйнований бетон тіла ригеля та підферменіка опори № 11, де величина втрати площі перерізу арматури дорівнює 41,86 %, а в масиві опори № 25 і шафовій стінці зафіксовано вертикальні тріщини з розкриттям до 1,2 см; позаяк, якщо не виконати невідкладних ремонтних заходів, подальша експлуатація споруди загалом пов'язана з підвищеною небезпекою, то потрібно терміново ремонтувати її;

- зруйновано гранітне оздоблення в надводній і підводній частинах опори № 21, що потребує його відновлення;

- деформаційні шви ковзного типу зруйновані та не відповідають вимогам безпеки руху, отже, їх потрібно капітально поремонтувати, повністю

замінивши на нові й одночасно замінивши поперечні балки, на які вони спираються;

- зруйновані вузли кріплення секцій перильної огорожі та її декоративних елементів через повне вичерпання ресурсу її експлуатації та ремонтпридатності; огорожу теж уже неможливо капітально поремонтувати – її потрібно тільки повністю замінити;

- корозійні процеси істотно порушували нижню частину стовпів освітлення з низової та верхової сторін мосту. Через корозію елементи опорних балкових кліток, опорні фланці, ребра баз, болти кріплення нижньої плити до стовпів освітлення дістали значні руйнування, через що стовпи освітлення та їхні декоративні тумби мають відхилення від вертикального положення в бік проїзної частини, а це загрожує безпеці автомобільного руху та пішоходів. Слід підкреслити, що, зважаючи на стан усіх стовпів освітлення, їх потрібно навіть не ремонтувати, а негайно повністю замінити, та ще й одночасно із заміною перильної огорожі;

- оглядові проходи не придатні для експлуатації та не відповідають вимогам безпеки під час їхньої експлуатації – їх потрібно повністю замінити;

- опорним металоконструкціям численних трубопроводів властиві значні корозійні руйнування вузлів опираючої труби, угони та перекося котків, а подекуди немає самих котків. Щоб запобігти пошкодженням конструкцій мосту й трубопроводів, потрібно терміново відновити проектне положення котків і підсилити уражені корозією елементи;

- основними дефектами колон і пропілей, які надалі можуть призвести до руйнування кам'яної кладки останніх, зсуву та вивалу їхніх елементів, є руйнування розчину швів і монолітного заповнення пропілей. Технічний стан усіх пропілеїв – незадовільний, тож їх потрібно ремонтувати. Необхідно поремонтувати шви і встановити колону, якої бракує;

- основними дефектами комунікаційних мереж є руйнування труб і жолобів для прокладання дротів мереж, отже, ці мережі потребують відновлення.

Що робити просто зараз? З огляду на все викладене вище і зважаючи на транспортну завантаженість Мосту ім. Є. Патона, щоб запобігти різноманітним аварійним ситуаціям, найперше і невідкладно потрібно виконати такі ремонтні роботи:

- підсилити крайні головні балки (верхову та низову) на опорі № 25;
- поремонтувати проміжні опори № 11 (надводну частину) та № 21 (підводну частину);
- поремонтувати або замінити поперечні балки;
- поремонтувати в'язі прогонових будов;
- поремонтувати стовпи освітлення та перильної огорожі;
- замінити деформаційні шви.

Якщо ці першочергові роботи не виконати в найкоротші терміни, конструкції мосту, які нині перебувають у стані 5 (непрацездатному), можуть

повністю зруйнуватися та призвести до численних аварій. Крім того, невиконання невідкладних робіт з капітального ремонту (заміни) перил і стовпів освітлення загрожує безпеці руху автотранспорту й пішоходів та може призвести до непоправних наслідків.

Згідно з отриманими результатами обстеження у 2025 р. основні елементи мосту, відповідно до вимог стандарту, віднесено до таких експлуатаційних станів:

- мостове полотно – стан 5 (непрацездатний);
- сталезалізобетонна проїзна частина – стан 5 (непрацездатний);
- прогонова будова – стан 5 (непрацездатний);
- опори й опорні частини – стан 5 (непрацездатний);
- фундаменти – стан 3 (працездатний);
- підходи – стан 4 (обмежено працездатний).

З огляду на викладене, залишковий ресурс Мосту ім. Є. Патона згідно з додатком Г стандарту дорівнює нуль років.

Зважаючи на аварійний стан поперечних балок і технічний стан інших конструкцій мосту загалом, задля можливості подальшої експлуатації мосту вимушено рекомендовано такі обмеження за навантагами від автотранспорту:

- заборонити в'їзд на міст будь-якого транспорту, навантага на вісь якого перевищує 7 т;
- обмежити максимальну вагу окремих одиничних транспортних засобів на мосту, яка не повинна перевищувати 17 т;
- обмежити максимальну вагу автотранспортних засобів у колоні на мосту, яка не повинна перевищувати 10 т.

З огляду на складність та обсяги ремонтних робіт, пов'язаних із приведенням несних конструкцій проїзної частини (передусім поперечних балок) до належного технічного стану, рекомендовано здійснити реконструкцію (реставрацію) мосту, повністю замінивши зазначені конструкції.

Якщо ж тепер узагальнити дані, здобуті інститутом ім. В. М. Шимановського протягом періодичного моніторингу і візуально-інструментального обстеження технічного стану Мосту ім. Є. Патона від моменту його урочистого відкриття 5 листопада 1953 р. й до сьогодні, звести їх до «одного знаменника», тобто до вимог стандарту, та зобразити графічно, то одержимо два графіки:

- перший – ілюструє зміни технічного стану мосту N залежно від часу експлуатації t ;
- другий – зміни його залишкового ресурсу T теж залежно від часу експлуатації t .

Якщо уважно проаналізувати ці графіки, то цілком очевидними стають негативні тенденції змін технічного стану Мосту ім. Є. Патона та його залишкового ресурсу, про які вже йшлося. Тобто якщо у 1953–1970 рр. міст перебував у технічному стані 1 (справному), то потім цей стан почав доволі

стрімко погіршуватися: у 1980 р. міст перейшов у стан 2 (обмежено справний), у 1985 р. – у стан 3 (працездатний), у 1990 р. – у стан 4 (обмежено працездатний). Від 2018 р. міст перейшов у технічний стан 5 (непрацездатний), у якому перебуває й дотепер. Те саме стосується змін залишкового ресурсу Мосту ім. Є. Патона: у 1953–1970 рр. залишковий ресурс мосту налічував 100 років, у 1980 р. – 24 роки, у 1985 р. – 20 років, у 1990 р. – 15 років. Від 2018 р. й досі залишковий ресурс мосту налічує нуль років.

Якщо у найближчій перспективі виявлені під час торішнього обстеження дефекти не усунути, а реконструкцію (реставрацію) мосту не виконати, то його конструкції не просто деградуватимуть далі, а деградуватимуть пришвидшеними темпами. Через це можуть повністю зруйнуватися деякі конструкції, зокрема несні, що спричинить людські жертви й колапс усієї транспортної інфраструктури Києва. Тому до ремонту й реконструкції (реставрації) Мосту ім. Є. Патона потрібно братися невідкладно (*Національна академія наук України (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.03*).

***

Науковці та судді Конституційного Суду обговорили Концепцію розвитку законодавства України.

У Конституційному Суді України 4 березня 2026 р. відбулася презентація колективної монографії «Наукова концепція розвитку законодавства України», підготовленої Інститутом правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України за участю провідних українських правників.

У заході взяли участь судді Конституційного Суду України, члени Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, представники Національної академії наук України, а також науковці провідних юридичних шкіл України.

Ця подія стала першим спільним заходом Конституційного Суду України та Національної академії наук України, присвяченим обговоренню концептуальних засад розвитку національного законодавства.

Відкриваючи захід, в. о. Голови Конституційного Суду України О. Петришин привітав учасників та наголосив на важливості системного наукового підходу до розвитку законодавства. За його словами, українське законодавство нерідко характеризується несистемністю та суперечливістю, а тому формування наукової концепції розвитку є необхідною умовою підвищення його якості та узгодженості.

Віцепрезидент Національної академії наук України академік НАН України О. Рафальський у своєму виступі підкреслив, що право є фундаментальною основою існування держави, особливо в умовах сучасних викликів. Він зазначив, що Конституційний Суд України не лише застосовує право, а й є активним учасником правотворчого процесу. За його словами, саме науковий підхід є тим методологічним інструментом, який дає змогу

підвищити якість і ефективність законодавства. Особливу увагу було приділено ролі Національної академії наук України у правотворчому процесі, адже, відповідно до Закону України «Про правотворчу діяльність», НАН України визначена одним із ключових суб'єктів, які здійснюють незалежну наукову експертизу законопроектів та прогнозування розвитку законодавства.

Директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України доктор економічних наук О. Кот у своєму виступі окреслив передумови підготовки монографії та звернув увагу на необхідність формування цілісної наукової доктрини розвитку законодавства.

Презентаційну частину заходу модерували суддя Конституційного Суду України О. Гришук і директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України О. Кот.

З ґрунтовною доповіддю виступила заступниця голови Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України доктор юридичних наук Н. Кузнецова, яка була одним із головних ініціаторів підготовки монографії, розповіла про ідею створення цього масштабного дослідження. Вона зазначила, що більшість авторів видання є членами Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, які представляють різні наукові школи та регіони держави. За словами Н. Кузнецової, до роботи над монографією були залучені представники провідних юридичних університетів і наукових установ України. Особливу подяку вона висловила Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, який забезпечив організаційну та наукову координацію роботи авторського колективу. У доповіді було окреслено теоретичні та практичні засади формування концепції, її значення для розвитку законодавства, а також можливі моделі впровадження напрацювань у діяльність органів державної влади.

Директорка Навчально-наукового інституту права Київського національного університету ім. Т. Шевченка О. Васильченко у доповіді зосередила увагу на конституційних засадах розвитку законодавства України. У виступі вона підкреслила ключову роль Конституції України як базового фундаменту всієї правотворчої діяльності держави.

З доповіддю також виступив суддя Конституційного Суду України С. Різник, який зосередив увагу на значенні наукових досліджень для розвитку сучасної правової системи та вдосконалення правотворчої діяльності. У своєму виступі він наголосив, що формування ефективного та узгодженого законодавства потребує системного наукового підходу, а також тісної взаємодії між науковою спільнотою, законодавцем і органами конституційної юрисдикції.

У виступі заступника директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України з наукової роботи доктора юридичних наук А. Гриняка було акцентовано увагу на підготовці концепцій розвитку галузевого законодавства, над якими нині працює інститут у межах реалізації

цільової наукової програми НАН України. Він зазначив, що відповідні дослідження спрямовані на формування системного бачення модернізації окремих галузей права, удосконалення нормативного регулювання та вироблення наукових прогнозів подальшого розвитку законодавства. За словами доповідача, одним із ключових завдань цих напрацювань є забезпечення узгодженості та системності правового регулювання, а також гармонізація національного законодавства з європейськими правовими стандартами.

Із виступом також звернулася заступниця директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук Н. Оніщенко, яка є одним з авторів презентованої монографії. У своєму виступі вона звернула увагу на значення правничої науки у формуванні стратегічних орієнтирів розвитку національного законодавства. Н. Оніщенко зазначила, що підготовка науково обґрунтованих концепцій розвитку законодавства є необхідною передумовою забезпечення його системності та ефективності. Вона підкреслила, що такі фундаментальні дослідження сприяють формуванню сучасної правової доктрини та посиленню взаємодії між наукою, правотворчою практикою і державними інституціями.

Після презентації монографії відбулася жвава наукова дискусія, у якій взяли участь судді Конституційного Суду України, відомі українські правники й науковці (*Національна академія наук України (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.03*).

***

Лекція про пейзажні світлини як інструмент вивчення живої природи (анонс)

Цікавість до художньої фотографії, набуті в університеті знання про природу та любов до неї поєдналися у доповідача в серію фотоматеріалів, які, як він сподівається, мають не лише художню, а й наукову цінність. Він відвідав понад 50 країн світу і завдяки численним подорожам зробив чимало пізнавальних, інформативних і художніх світлин об'єктів живої природи. Роботи І. Червоненка мають престижні відзнаки й опубліковані в авторитетних виданнях на кшталт журналу “National Geographic” (ідеться про фотографії дикої природи Кенії і Танзанії). Його творчий доробок – це кілометри фотоплівки і терабайти інформації. Тема доповіді цілком відповідає міждисциплінарному спрямуванню семінару, адже питання захисту природи, єднання людини з живою природою, «рівноваги» в системі «людина – природа», збереження й моніторингу довкілля – теж певною мірою міждисциплінарні. У своєму виступі, проілюстрованому авторськими фотографіями, І. Червоненко розповість про:

- фотографію як інструмент вивчення живої природи;
- прояви природнього добору в реальному середовищі очима фотографа;

- поведінкові особливості деяких видів тварин і птахів, зафіксованих на фото;
- різноманіття тваринного світу нашої планети;
- маловідомих представників орнітофауни України, які живуть поряд із нами.

Початок заходу – о 10:30 (орієнтовна тривалість – 2 год).

Адреса: Київ, вул. Леонтовича, 9, актовий зал Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Посилання для дистанційного долучення до семінару: <https://meet.google.com/ete-wanq-rza>

Довідково. Міждисциплінарний загальноакадемічний семінар у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології» започатковано на базі Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України відповідно до Постанови Президії НАН України № 134 від 22 березня 2023 р.

Мета семінару – періодичне заслуховування й обговорення наукових доповідей, присвячених застосуванню сучасних експериментальних і теоретичних методів хімії, фізики й математики для вирішення нагальних проблем сучасної біології, зокрема у галузі біохімії, біофізики, молекулярної та клітинної біології, біоенергетики, геноміки, медичної біології, фармакології, нанобіотехнології, системної та синтетичної біології.

Засідання семінару щомісяця відбуваються в актовій залі Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України (Київ, вул. Леонтовича, 9). Долучитися до семінару можна також в онлайн-режимі. «Двері» семінару відкриті не лише для науковців Національної академії наук України та працівників і студентів українських закладів вищої освіти, а й для всіх охочих.

Наступне засідання семінару заплановано на квітень 2026 р.

Пропозиції щодо виступів із доповідями (обсяг тез доповіді – 1–2 с.) надсилайте, будь ласка, на електронні скриньки керівника семінару, заступника директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувача відділу біохімії м'язів цього інституту академіка С. Костеріна: kinet@biochem.kiev.ua; kosterin.serg@gmail.com

За анонсами засідань семінару стежте також на сайті Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Відеозаписи попередніх засідань доступні на ютуб-каналі інституту (**Національна академія наук України (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.03**).

Міжнародне співробітництво в галузі освіти і науки

Оголошено Спільний конкурс LUKE у межах програми «Горизонт Європа»

Національний фонд досліджень України (НФДУ) інформує про проведення Спільного конкурсу LUKE (LUKE Joint Call), що реалізується в межах проєкту «Приєднання України до Європейського дослідницького простору – платформа спільного фінансування та розбудови потенціалу для посилення науково-дослідницької та інноваційної співпраці (LUKE)» Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій Horizon Europe.

Конкурс спрямований на розвиток сталого довгострокового партнерства у сфері досліджень, розробок та/або інновацій між державами – членами ЄС та асоційованими країнами, зокрема Україною, що є центральною країною-партнером.

Спільний конкурс реалізується 13-ма фінансуючими сторонами в межах проєкту LUKE та забезпечує участь 11 країн. Його мета – об'єднання ресурсів і підтримка інтеграції України до Європейського дослідницького простору.

Основна інформація про конкурс

Тривалість реалізації проєктів: до двох років.

Початок подання заявок: 27 лютого 2026 р.

Кінцевий термін подання заявок: 15 травня 2026 р.

Орієнтовний початок реалізації проєктів: січень – березень 2027 р.

Орієнтовне завершення реалізації проєктів: грудень 2028 р.

Тематичні напрями конкурсу

Конкурс охоплює чотири пріоритетні теми для посилення потенціалу України:

- енергетика;
- кібербезпека;
- медицина та охорона здоров'я;
- соціальні та гуманітарні науки.

Умови для українських учасників. Проєкти, що виконуватимуться за грантової підтримки НФДУ, можуть бути проєктами фундаментальних та/або прикладних наукових досліджень (розробок).

Українські учасники, які претендують на грантову підтримку НФДУ, повинні дотримуватися Національних правил НФДУ щодо відповідності авторів проєктів, виконавців та учасників конкурсу формальним вимогам.

Повний текст оголошення на сайті НФДУ: <https://nrfu.org.ua/news/luke-joint-call>

Оголошення на офіційній вебсторінці LUKE: <https://horizon-europe.org.ua/uk/luke/joint-call>

Більше про проєкт LUKE: <https://horizon-europe.org.ua/uk/luke> (Національна академія наук України (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 2.03).

***

У Києві відбувся черговий захід за міжнародним проектом PROGRESS.

Інститут економіки та прогнозування НАН України знову став центром фахової дискусії з проблеми зміни клімату й адаптації до неї під час повномасштабної війни Росії проти України. В установі 29 січня 2026 р. відбувся міжнародний захід «Третій круглий стіл партнерів проекту PROGRESS в Україні-2026». Його провели за проектом «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» (PROGRESS), що фінансується Федеральним міністерством довкілля, захисту клімату, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини (BMUKN) у межах своєї Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI), а в Україні реалізує консорціум організацій: німецька урядова організація – Німецьке товариство міжнародного співробітництва (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH); Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР); Інститут економіки та прогнозування НАН України; проєкт «Декарбонізація та кліматична стійкість у Східному партнерстві Європейського Союзу» (EU4ClimateResilience). Учасники зібрання сфокусувалися на аграрному секторі й розвитку кліматично орієнтованих практик, фінансових механізмах їхньої реалізації та поширення знань і просвітництва у садівництві та пов'язаних із ним агробізнесах.

Довідково. Регіональний проєкт PROGRESS «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» є частиною нових ініціатив Енергетичного та кліматичного кластеру Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ). Їхня мета – пом'якшити наслідки зміни клімату в країнах Східного партнерства (Азербайджані, Вірменії, Грузії, Республіці Молдова й Україні), полегшити адаптацію цих країн до нових умов і забезпечити їхній сталий розвиток. Проєкт фінансується Федеральним міністерством довкілля, захисту клімату, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини (BMUKN). Термін його виконання – 2024–2028 рр.

Цьогорічна зустріч присвячувалася презентації ключових досягнень проєкту PROGRESS в Україні за 2025 р. і представленню планів на 2026 р. для ключових стейкхолдерів. Головні доповіді та дискусії стосувалися вдосконалення національної аграрної політики та правових рамок для розвитку в Україні кліматично орієнтованого і стійкого сільського господарства, механізмів зеленого фінансування й розвитку зеленого фермерства, Європейського зеленого курсу, розбудови потенціалу та можливостей поширення знань і підвищення обізнаності з цих питань на рівні громад і національному рівні. Не менш важливими були налагодження контактів і обмін досвідом між партнерами й гостями проєкту, а також поглиблення партнерства із зацікавленими інституціями – міжнародними і національними.

На початку заходу його фасилітатор і керівник групи експертів Інституту економіки та прогнозування НАН України, які беруть участь у проєкті PROGRESS в Україні, провідний науковий співробітник відділу економіки енергетики та клімату інституту кандидат технічних наук О. Дячук представив учасникам мету й основні цілі круглого столу. Науковець нагадав, що захід проводиться, попри масштабні руйнування енергетичної інфраструктури в Києві та технологічні проблеми в самому інституті, а всі учасники підтримали висловлену ним вдячність як київським, так і інститутським енергетикам, а особливо Збройним силам України, за цю можливість.

Відкриваючи засідання, директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Геєць наголосив на стратегічній важливості впровадження нових рішень і об'єднанні зусиль – як на місцевому й національному рівнях, так і на міжнародному рівні – для боротьби зі зміною клімату й адаптації до неї, особливо в агропродовольчому секторі, важливому не лише для української економіки під час війни, а й для багатьох країн і континентів, забезпечуючи і їхню продовольчу безпеку теж.

Далі до учасників звернулися: від України – начальник управління з питань зміни клімату Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України Д. Ржанов, а від Німеччини – перший секретар, керівник з питань енергетики та економіки Посольства Федеративної Республіки Німеччина в Україні М. Тоннер. Вітаючи проведення круглого столу, вони зосередилися на складниках успіху адаптації до зміни клімату і Зеленого курсу ЄС. Ключовий лейтмотив їхніх промов – важливість перетворення інтелектуальних здобутків проєкту PROGRESS на практичні заходи, що загартовують український агропродовольчий комплекс перед глобальними викликами повоєнного відновлення і зміни клімату.

Ключові висновки та результати проєкту PROGRESS у 2025 р. представила програмна директорка проєкту PROGRESS/EU4ClimateResilience М. Кольб (GIZ). Вона підкреслила, що минулий рік був продуктивним для проєкту, й основна заслуга в цьому належить Інституту економіки та прогнозування НАН України.

Круглий стіл працював у форматі тематичних сесій, що охоплювали ключові вектори реалізації проєкту. Перша сесія, яку модерувала радниця з питань зміни клімату проєкту EU4ClimateResilience Є. Засядько (GIZ), присвячувалася публічній презентації та обговоренню результатів оцінки ризиків і вразливості українського сільського господарства до зміни клімату.

Завідувачка лабораторії прикладної кліматології Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України, представниця компанії “Egis” (консалтинг та інжиніринг у сферах енергоефективності, екологічного менеджменту; цивільного будівництва, будівництва доріг і мостів; водного, міського транспорту; портів, водних шляхів та енергетики) в Україні кандидат фізико-математичних наук

С. Краковська представила методичку оцінювання ризиків і вразливості для рослинництва і тваринництва внаслідок зміни клімату. Ключовий експерт компанії «Egis в Україні» щодо ризиків для тваринництва, пов'язаних зі зміною клімату, Л. Паламарчук поділилась оцінками ризиків і вразливості для тваринництва і наголосила на проблемі теплового стресу для тварин, хоча, з іншого боку, тваринництво, продукуючи викиди парникових газів (через утворення гною, кишкову ферментацію тощо), робить і свій внесок у зміну клімату. Ключовий експерт компанії «Egis в Україні» щодо ризиків для рослинництва, пов'язаних зі зміною клімату, О. Кривобок доповів про ризики і вразливості для рослинництва внаслідок зміни клімату: головним є зміна температури повітря, збільшення кількості посух та екстремальних опадів, зменшення снігопадів і снігового покриву, підвищення швидкості вітру.

Як зауважила головна експертка сектору овочівництва та картоплярства управління рослинництва Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України Н. Войтюк, команда експертів, яка працювала над цим дослідженням, представила заходи для зменшення впливу наслідків змін клімату на тваринництво й рослинництво. Вона також окреслила основні цілі та мету зазначеного дослідження: його зумовила не лише інституційна необхідність, а й практична потреба аграріїв.

На другій сесії порушувалися питання вдосконалення національної політики та правових рамок для розвитку кліматично орієнтованого і стійкого сільського господарства в Україні (*Національна академія наук України* (<https://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 4.03).